БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чыстда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
НОЯБРЬ
25
ПЯТНИЦА
№ 277 (4761)

Өртээ 20 көп.

„ПРАВДА“ СОЛУННУҢ РЕДАКЦИЯЗЫНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА
Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

МОСКВА, ноябрь 23. (СЭТА). Чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринин айтырыынга база ооң боттаныышкыны дээш контрольга хамаарыштыр солун редакциязының айтырыгларынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущевтуң харыыларын «Правда» солун ноябрь 23-те парлаан.

Чепсегленнишкинни дүжүреринин болгаш контрольдуң айтырыгларының талазы-биле Совет Эвилелинин саналдарын барыын талакы күрүнелерниң канчаар көрүп турарын ап көргеш, Н. С. Хрущевтуң чугаалаары болза, бир эвес барыын талакы күрүнелер чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин боттандырарынга боттарының талазындан чөпшээрежир болза, чепсегленнишкинни дүжүрерин боттандырары дээш делегей контролюнуң дугайында оларның саналын хүлээп алырынга Совет Эвилели белен. Бир эвес чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында, боо-чепсекти узуткаар дугайында шиитпир хүлээп алдына бээр болза, ынчаарда кандыг-даа контрольга чөпшээрежир бис деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Барыын талакы күрүнелериниң харыысалгалыг күрүне ажылдакчылары чепсегленнишкинни дүжүрери дээш контрольдуң дугайында айтырыгга бистиң туружувусту хажыдарын үргүлчүлеп турар-дыр деп Н. С. Хрущев оон ыңай демдеглээн. Моон-биле холбаштыр Великобританиянын премьер-министри дээрги Макмиллананың сөөлгү чугааларының бирээзин Совет чазактың баштыңы тайылбырлаан, ол чугаазынга Макмиллан Совет чазактың саналын мырынай тооп көрбейн, Совет Эвилели «инспекцияны бак ёралыг чүве кылдыр көрүп», бодунуң шериг күчүзүн чажырар дээш контрольду тургузарындан ойталаарынче чүткүп турар дээр чергелиг чүвени бадыткаар арганы бодунга тып алган турган болгай.

Ындыг чергелиг чөнгээлиг медеглелдерни чүгле кайгап көрүп болур деп Н. С. Хрущев үргүлчүлээн. Совет чазактың туружунга хамаарыштыр хензиг-даа чигзиннишкин артпас болган турар төлээде, чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш контрольдуң талазы-биле барыын талакы күрүнелериниң киририн күзээн кандыг-даа саналдарын чугаалажып көөрүнге белен бис дээрзин база катап айтып тур мен деп Н. С. Хрущев медеглээн. Ынчалзажок ол дугайында чепсегленнишкинни дүжүреринге болгаш бо айтырыгга улустарны мегелээриниң политиказын эвес, а ак-сеткилдиг политиканы чорударынга чөпшээрежир ужурлуг.

КНО-нуң Кол Ассамблеязынга барыын талакы күрүнелериниң чепсегленнишкинни дүжүреринин айтырыының талазы-биле киририп турган резолюцияларының төлевиледдерин айытпышаан, Н. С. Хрущевтуң демдеглээни болза, АКШ-тың, Англияның болгаш Италияның резолюциязының төлевилелинин авторлары кол чүүлдүн дугайын — чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин канчаар боттандырар дугайын ыытавайн, харын оларның бодалы-биле болза чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринге чедирип келир чүгле кандыг-ла бир бүдүрүүн хемчегленнин дугайын чугаалап турарлар. Чепсегленнишкинни ёзулуг дүжүрер дугайында сөс ол төлевилелде херек кырында чок.

Барыын талакы күрүнелериниң резолюциязының төлевилелинин карачаңгыс сорулгазы болза, чепсегленнишкинни дүжүрбейн тургаш контрольду тургузары, тодаргайлаарга чепсегленнишкинге контрольду тургузары болур деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Президент Эйзенхауэр КНО-нуң Кол Ассамблеязының бо сессиязынга бодунуң берген саналынга чепсегленнишкинге контроль дээш чылчуруп турган болгай.

Барыын талакы күрүнелериниң чепсегленнишкинни дүжүреринге күзел чогу резолюцияның англи төлевилелинде, а ол ышкаш англи төлевилелден ыраваан, чепсегленнишкинни ёзулуг дүжүрер дугайында салыышкынның бодалдары бээн чок болуп турар Канаданың төлевилелинде илерээн, деп Н. С. Хрущев айытқан.

Н. С. Хрущевтуң айытканы болза, чепсегленнишкинге контрольдуң системазын чепсегленнишкинни бодун дүжүреринден хоорук кылдыр ажылдап кылырынга Совет Эвилели киришпээн болгаш киришпес-даа, чүге дээрге, улустарны мегелээринге киржирин ол күзевейн турар.

Чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле оннуң комитединин составын калбартыр дугайында Совет чазактың саналын барыын талакы күрүнелериниң канчаар көрүп турарынга хамаарыштыр Н. С. Хрущевтуң медеглээни болза, нейтралдыг чурттарны кириштирип тургаш комитеттиң составын калбартырынга барыын талакы күрүнелер удур саналдап турарлар, чүге дээрге, чепсегленнишкинни дүжүреринин удурланыкчылары болуп делегейниң хөй-ниитизинин санал-оналының мурнунга ажыы-биле туруптарындан коргуп турарлар.

Совет Эвилели чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле комитеттиң составын калбартыры дээш туржуп, чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында чугаалажыышкынның мунгаш байдалындан уштунуп үнер арганы ол чорук бээр дээрзинге ак сеткилдии-биле идеген турар деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле сырый каттыжыышкын

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң Москвага 1957 чылдың ноябрьда болгаш чөвүлел хуралдарының документилери: социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Чөвүлел хуралының Декларациязы база Тайбыңның манифези үш чылдар мурнунда бо хүннерде «Правдага» парлаттынган.

Төөгүлүг ужур-дузалыг бо улуг документилерни амгы үеде делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвиниң эң чугула түүнел үүлү, тайбын, демократия, социализм дээш ооң демиселиниң делгеренгей программазы деп чөптүү-биле адаан. Ол документилерни акы-дуңма партиялар боттарының бүгү ажыл-чорудулгазының үндезининге тургускан.

Марксизм-ленинизмниң чогаадыкчы угаан-бодалы сиинниккен ол документилерде бистиң үени ханызыбиле тодараткан, бистиң үениң кол утказы болза, Октябрьның Улуг революциязындан эгелээш капитализмдеи социализмче шилчилге болуп турар. Долу тиилелгези чайлаш чок болур социализмниң делегей системазының күштериниң өзүлдезин, империализмниң чайлап шыдавас төнчүзүнче дүжүп бар чыдарын ол документилерде тодаргай көргүзүп, кижи төрелгетенниң чырыткылыг болгаш ааскежиктиг келир үезининң перспективаларын ооң мурнунга делгеми-биле ажыткан. Социалистиг күрүнелериниң бузулбас лагериниң сырый каттыжыышкының, социалистиг революцияның болгаш социалистиг тургузуушкуннуң үндезин айтырыгларының талазы-биле коммунистиг болгаш ажылчын партияларның сорулга бодалдарының чаңгыс эптинин, марксизм-ленинизмниң идеологиязы-биле, пролетаржы интернационализмниң принциптери-биле, коммунизмниң тиилелгези дээш демиселдиң ниити сорулгалары-биле боттарының аразында сырый харылзаалыг акы-дуңма бүгү партияларның чаңгыс эвин декларация болгаш Тайбыңның манифези илереткен. Чөвүлел хуралдарның түүнелдерин болгаш оларның документилерин марксизм-ленинизмниң чаа тиилелгези, бүгү чурттарның улустарының калбак массаларына ооң идеяларының салдарының калбарганы, социализмниң хандыдыкчы күжүнүң өзүлдезининг илерээшкини кылдыр бүгү делегейге үнелеп көрген.

Декларацияда болгаш Тайбыныың манифезинде бердинген делегей байдалының анализиниң шыныын, делегей хөгжүлдезиниң ында кылдынган марксисчи-ленинчи түүнелдериниң болгаш перспективаларының шыныын үш чылдарда делегей кырында болган болуушкуннар бадыткаан. Бо үениң дургузында социализмниң делегей системазының күштери улам ыңай өзүп, национал-хосталгалыг шимчээшкининиң кызыышканы-биле колониалдыг системаның дүжүп бадыышкыны улам дүрген үргүлчүлеп келген. Капиталистиг чурттарда ангы демиселинин күштелгениниң болгаш өске-даа чөрүлдээлериниң чидигленгениниң түүнелинде капитализм системазының сандараашкыны дүрген чоруп келген.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планын чедиишкинниг күүсетпишаан, Совет Эвилели коммунизм тургузуушкунун калбартырын боттандырып турар. Социалистиг лагерниң өске-даа чурттары социализм тургузуушкунунда улуг чедиишкиннерни чедип алган. Социалистиг чурттарның продукциязы делегейниң бүгү продукциязының үштүн бир кезээнден ажыг болуп турар, а үлетпүр болгаш көдээ ажылагый бүдүрүлгезиниң чамдык чугула адырларының талазы-биле делегейниң бүдүрүлгезиниң барык чартык кезии болуп турар. Бо бүгү болза делегейниң социалистиг системазын улам улуу-биле быжыглап, ооң чаа тиилелгелер чедип алырынга быжыг белеткел үүлдерин тургузуп, бүгү делегейге ооң салдарын күштелдирип турар. Делегейниң социалистиг системазы кижи төрелгетенге, ооң салым-хуузунга чугула ужур-дузалыг бооп, ооң угланыышкынын тодаратпышаан, ниитилел хөгжүлдезиниң чугула фактору бооп турар. Социализм бүгү делегейге чайлаш чокка тиилээр. Төөгүнүң дүрүм ёзугаар өрү үнүп турар хөгжүлдези социализмниң долу тиилелгезинче бар чоруур.

1960 чылдың июньда Бухарестиге болган чөвүлел хуралга социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилери делегейниң амгы байдалының чугула айтырыгларының болгаш акы-дуңма партияларга оортан кылыр түүнелдериниң талазы-биле санал-онал солушканнар. Ол чөвүлел хурал Декларацияны болгаш Тайбыңның манифезин амгы үеде акы-дуңма бүгү партияларга демиселдиң программазы деп санааш, ол документилериниң принциптеринге шынчызын бадыткаан Дыңнадыгны хүлээп алган. Янзы-бүрү социал тургузуглуг чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаарының дугайында, амгы үеде дайыннарны болдурбайн барып болурунуң дугайында, дайын айыылынга хамаарыштыр улустарның серемчилелдиг болурунуң эргежок чугулазының дугайында, бирги чергениң сорулгазы болур тайбың дээш демиселдиң дугайында, янзы-бүрү чурттарның капитализмден социализмче шилчилгезиниң формаларының дугайында Декларацияның болгаш Тайбыңның манифезининиң бүгү түүнелдери бо үениң-даа байдалынга долу хемчээл-биле таарыжып турар дээрзин Бухарест чөвүлел хуралы чарлаан.

Бистиң партиявыс Бухарестиге болган чөвүлел хуралга эш Н. С. Хрущев баштап чораан бодунуң төлөөлериниң политиктиг шугумун болгаш ажыл-чорудулгазын база ол чөвүлел хуралдың Дыңнадынын СЭКП ТК-ның июль Пленумунга бүрүнүбиле болгаш долузу-биле үүлдүг деп санаан. Амгы үениң байдалында бодунуң бүгү күштүүн долузу-биле хевээр артырып турар болгаш дуржулгага хынаттынган Декларацияның болгаш Тайбыңның манифезининиң принциптеринге СЭКП шынчы дээрзин ол чаңгыс үн-биле медеглээн.

Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының ленинчи принцивин ССР Эвилелиниң даштыкы политиказының чиңгине шугуму деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы санап келген болгаш санап турар. Ол принцип аңгылар демиселин хүлээп көрүп, социализмниң капитализм-биле эптешпейн, а социалистиг идеяларның тиилелгези дээш, социализмниң долу тиилелгези дээш демиселди күштелдирери ол деп көрүп турар. В. И. Ленинниң көдүрүп үндүргени болгаш СЭКП-ниң XX болгаш XXI съездилериниң шиитпирлеринде, өске-даа коммунистиг болгаш ажылчын партияларның документилеринде, Декларацияда болгаш Тайбыңның манифезинде улам ыңай хөгжүттүнген ол принциптер—делегей ийи системалар — социалистиг болгаш капиталистиг системалар кылдыр аңгыланган үеде улустар аразында харылзаалардың карачаңгыс шын принциви бооп турар.

СЭКП болза чогаадыкчы марксизм-ленинизмниң принциптеринде быжыы-биле туруп турар. Бо принциптерни удуртулга болдуруп алгаш, СЭКП бодунуң XX болгаш XXI съездилеринге теоретиктиг чугула түүнелдерни кылган.

Коммунизмниң улуг тиилелгелери, капитализмни социализмниң маргыш чок ажыл турары, үлетпүр темпизиби-биле, эртемнин болгаш техниканың чамдык адырларының хөгжүлдезиби-биле, чырыдыышкын, культура, уран үүл талазы-биле капиталдың чурттарындан социализм чурттарының артык күштүү, социализмге бүгү чурттарда хандыкшылдың өзүлдези КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның удуртукчу ажылдакчыларының чугааларында улам долузу-биле бүгү делегейге база катап көргүстүнген.

Бүгү кижи төрелгетенни хайыктырып турар амгы үениң айтырыгларының бирээзи болза, тайбыны камгалаар болгаш быжыглаар дугайында, чаа дайынны болдурбас дугайында айтырыг болур. Дайынны чайладып болур боттуг арга бар, дайынны ам болдурбайн барып болур, тайбыны камгалап болур кылдыр бо үеде тайбыңның күштери ол хире өскен деп, Декларацияда болгаш Тайбыңның манифезинде бижиттинген үүлдү сөөлгү чылларда делегей хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазы бадыткаан. Дайынның болгаш тайбыының айтырыгларынга идепкей чок чорукка удур марксисчилер-ленинчилер демисежип турар. Ам дээрезинде капитализм туруп турда, агрессчи эжелекчи дайыннарга хөрзүндаа бар болуп турар, тайбыңның херээнге кыжаныг-даа туруп турар деп марксистер-ленинчилер санап турар. Ынчалза-даа чаа империалистиг дайынның кыжанынга удурланыр күчүлүг күштер бар — дайынны болдурбазынга улустарның белен чоруу, тайбыңның херээн камгалаарынга оларның шиитпирлиг чоруу ам боттуг аргалар болуп турар. Ол күштер ам дайынның күштеринден ажып турар, ол күштер быжыгын, өзүп турар болгаш хүн келир тудум өзер.

Чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында, колониализмни узуткаар дугайында, өске күрүнелерге удур АКШ-тың агрессчи чорудулгаларының дугайында КНО-нуң Кол Ассамблеязынга Совет Эвилелиниң көдүрүп үндүргени база өске хөй-хөй чурттарның деткээни саналдар Бүгү делегейге тайбыңның херээн быжыглаарынга бараан болуп турар. Ол саналдар, социалистиг чурттарның бүгү политиказы ышкаш, тайбынга ынакшылдыг бүгү улустарның эрге-ажыктары-биле, тайбыңның болгаш социализмниң херээниң эргеажыктары-биле тодараттынып турар.

Делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининиң хөгжүлдезинге, ооң хүрээлениниң чаңгыс эвин сырый каттыштырарынга болгаш быжыглаарынга Декларация болгаш Тайбыңның манифези шылгарангай рольдуг болган. Күүлүг социалистиг лагерь бузулбас шивээ болу берген. Капиталистиг чурттарда ажылчын аңгының туружу быжыккан. Марксисчи-ленинчи партиялар ам делегейниң 87 чурттарында бар болгаш 36 миллион ажыг коммунистерни каттыштырып турар. Ол партиялар политиктиг, организастыг, идеологтуг ажылдың байлак дуржулгазын мөөннээн болгаш амгы үениң эң-не салдарлыг улуг күжү болу берген, бүгү чурттарда чүс-чүс миллион улус массалар ол партияларны долгандыр каттыжып турар.

Москва Декларациязы ревизионизмге, докматизмге, сектант чорукка удур демисежирде коммунистерни идея талазы-биле чепсеглээн. Делегейниң коммунистиг шимчээшкининде оппортунистиг агымнарга удур, амгы үеде байдалда кол айыл болуп турар ревизионизмге удур болгаш кайы-даа партияның хөгжүлдезинин тус-тус чадаларынга база-ла кол айыл болу берип болур догматизмге, сектант чорукка удур демиселди күштелдирериниң эргежок чугулазын ол Декларация айыткан. Ревизионизмге-даа удур, догматизмге болгаш сектант чорукка-даа удур, марксисчи-ленинчи өөредигниң принциптериниң арыг чаагайы дээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны дээш шиитпирлиг демиселди моон-даа соңгаар чорударын коммунистиг партиялардан, бүгү коммунистерден коммунизмниң эрге-ажыктары негеп турар.

Бистиң бүгү партиявыстың үзелбодалын илеретпишаан, Румынияның ажылчын партиязының III съездизинге чугаазынга эш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны:

«Бистиң келир үедеги тиилелгелеривистиң үндезини—марксисчи-ленинчи партияларның чаңгыс эвинде. Ленинизмге шынчы чорук бистиң бүгү ажыл-чорудулгавысты, социалистиг тургузуушкуннуң айтырыгларынга, даштыкы политиканың база делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң айтырыгларынга бистиң кайы-кайывысты шуут билчир чоруувусту тодарадып турар.

Ленинизмге шынчы чорук болгаш чаңгыс эп бистиң ниити улуг херээвистиң долу тиилелгезин хандырар — бис коммунизмни тургузар бис!».

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ажылчын аңгының, коммунизмниң улуг херээниң эрге-ажыктарын барымдаалааш, бүгү марксисчи-ленинчи партиялар-биле кады социалистиг лагерьниң болгаш делегейниң бүгү коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин улам ыңай сырый каттыштырар болгаш быжыглаар талазы-биле ажылды марксизм-ленинизмниң, ажылчын аңгының херээнге шынчы болур чоруктун принципиалдыг чорууңга үндезилеп чорудуп келген болгаш моон-даа соңгаар чорудар. Бистиң партиявыс ону бодунуң интернационалдыг хүлээлгези, бодунуң дорт сорулгазы болгаш кылыр үүлү деп көрүп турар.

Марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң түгунуң адаанга коммунистиг болгаш ажылчын партияларны улам ыңай сырый каттыштырары — делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаа-чаа тиилелгелериниң үндезини, коммунизм тиилелгезиниң шуут магадылалы болур.

(«Правданың» ноябрь 23-теги мурнуку үүлү).

СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур

Сибирьниң хаван ажаакчызының үнелиг дуржулгазы

ИРКУТСК. (СЭТА). Иркутск областың чүс-чүс мурнакчы малчынары, Ярослав Чижтиң үлегерин эдербишаан, хаваннарны улуг бөлүкбөлүү-биле семиртиринче шилчээн. Моон-биле кады олар сураглыг хаван ажаакчызының аргаларын тус черниң байдалдарынга таарыштыр чогаадыкчы хөгжүдүп, түүнеп байыдып турар.

Зиминскиниң тараа совхозунуң хаван ажаакчызы В. А. Иванов солун болгаш үнелиг дуржулганы шиңгээдип-алган. Бо чылын ол 1500 хаваннарны семиртир болгаш 1200 центнерден эвээш эвес эштти алыр деп хүлээлгени алган. Ынчалзажок Ивановтун ажылдап турар фермазы хаван оолдарын негеттинер санын ёзугаар аңаа хандырып берип шыдаваан.

Ам чүнү кылырыл? Алдынган хүлээлгеден ойталаар бе, аңаа келдерелди көргүзер бе? Чок, коммунист Иванов ол айтырыгны оон өске арта-биле шиитпирлээн. Семиртип турар хаваннарның дензизин эн-не хөй дээн хемчээлге чедир көвүдедир болгаш бар турар хаваннарның санын ёзугаар эштт бүдүрерин планнаанындан эвээш эвес, а оортан хөйну бүдүрер дээш бүгү-ле аргаларны, курлавырларны ол ажыглаан.

Владимир Иванов хаваннарны чемгерериниң рационун ажылдап кылып, аңаа кукуруза силозун, далган ышкаш тыртырып каан сигенни, чигир свёклазын, картофельди киирген. Хаваннар силосту эки хөөннүт чизим дээш аңаа холуксаалыг чемнерни ол немеп берип турган. Минералдыг немелде чемнерге чугайны болгаш дусту ажыглаан. Немелде дензини көвүдедир дээш ооп демиселинге чугула черни өзүлде дүргедедириниң эмнерин ажыглаары ээлээн.

Ол бодамчалыг кылган ажылдарның түүнелдери таарымчалыг салдарны чедирген. 10 айларның дургузунда В. Иванов 827 центнер ниити дензилиг 837 хаваннарны семирткен болгаш эштт комбинадынга дужааган. А эрткен чылын ол хире санныг эштти алырынга муң ажыг хаваннарны дужаар ужурга ол таварышкан турган. Чылдың төнчүзүнге чедир Иванов 446 хаваннарны семиртир болгаш хаван бүрүзүнден бир центнерден эвээш эвес диригг дензини алырын хүлээнген. Немелде дензиниң центнериниң боттүнезин ол 419 рубльге чедирген.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумун уткувушаан, хаван ажаакчызы коммунист Иванов бодунун ажылынын түүнелин хандыр анализтеп көргеш, чеди чылдың үшкү чылында 2000 хаваннарны семиртир азыраар болгаш ийи муң центнер бедик шынарлыг, чиик өртектиг хаван эштин чуртка бээр деп хүлээлгени алган.

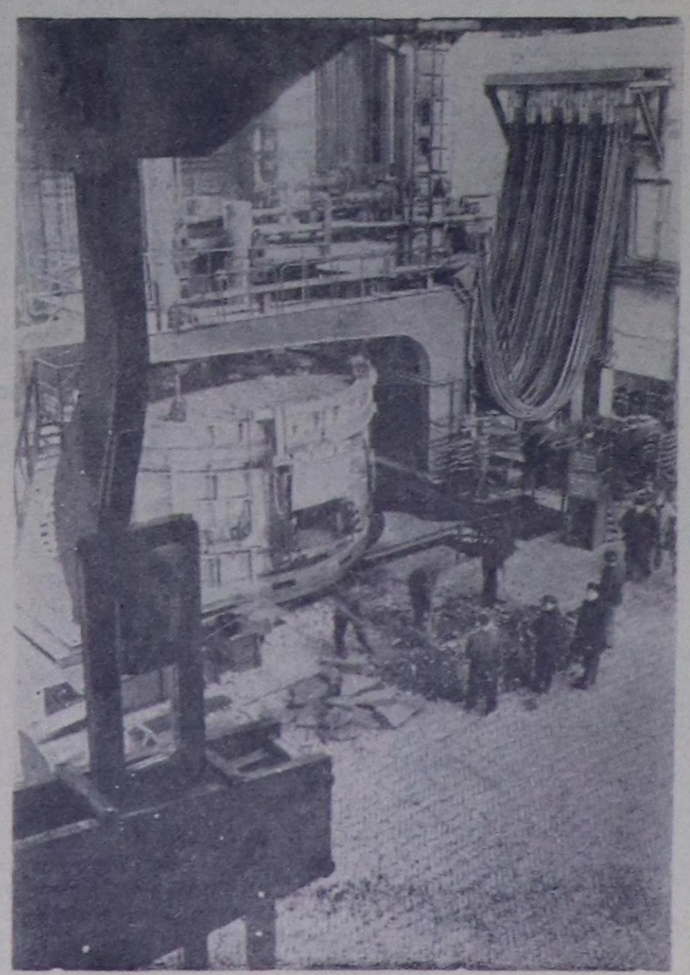

Челябинскиниң металлургия заводунда электри-биле кан эзилдирер күүлүг суугуну хуусаазындан барык ийи ай бурунгаар ажыглалга киирген.

Технологтуг чорудулгаларның хөй иуруузун автоматчыткан болгаш механизастаан чорук канны шуткуурунуң үезин дыка кызырып, күш-ажылды чиигедип турар.

Чурукта: электри-биле кан шуткуур цехтиң электри-биле кан шуткуур ийиги суугузу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЕЧЕКТЕЛ, УКРАИНА!

Украин чечен чогаалдың болгаш уран үүлдүң Москвага көргүзүглериниң түүнел концерти

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Улуг Театрынга болган түүнел концертке Украинаның талантылыглары кайгамчыктыг уран-мергежилдиин база катап көргүскен. Ол кежээ украиннер боттарының улусчу сагыш-сеткилин, боттарының бүгү-ле уран үүлүн москвачыларга харам чок база катап тө каан берип турган ышкаш болган.

«Верховина, ие-чуртум» деп ыр аърга-даштыг черлерден чангыланлыр куттулуп кээп турган ышкаш дыңнап турган. Ынчангаш ол ырны дыңнап олурарга—күштүг болгаш чоргаар, ажыг сагыш-сеткилдиг болгаш дидим чүреккир черниң—Верховинаның овур-хевири көстүп келген ышкаш апаар. Ол ырны ук концертке украин болгаш Карпат артының улустарының ниити ыр бөлүүнүң уделгези-биле Г. Красуля болгаш А. Чулюк-Заграй олар күүсеткен.

Улустун ырлары болгаш амгы композиторларның чогаалдары-даа чыыткыланчак күзел-бодалдар-биле сиинниккен. Артистер Б. Руденко, Л. Лобанова, Л. Руденко, К. Радченко, Б. Гмыря, Н. Ворвулев, Д. Гнатюк, В. Тимохин болгаш Ю. Гуляев олар ыңдыг ырларны күүсеткен.

Танцыларның аалгаларынга базала украин улустун хостуг, шөлөөн ырлары чаңгыланып келир. Хадымырлаан казыргы дег «Гопакты», «Ползунец» деп каттырынчыг баштаксымаар казак танцыны, матростарның плясказын, «Шеверлер» деп украин ырлыг танцыны-даа УССР-ниң танцы ансамбли кайгамчык мергежил-биле күүсеткен.

Бо кежээге алдарлыг коллективтер-биле кады бот-тывынгыр артистер база-ла Улуг Театрның сценазынга ойнаанныр. Харьковта демиржүрүкчуларның культура ордузунун бот-тывынгыр танцычылары «Жаворонок» («Хамнааракчыгаш») деп танцыны күүседирге залда олурганнар дыка сонуургаан.

Минкустун «Дон Кихот» деп балединден «Па Дедени» танцылап күүсеткен Е. Потапованың болгаш Р. Клявиниин уран-мергежилдиин көрүкчүлер бедии-биле үнелээн.

Уран-чечен баштак көргүзүглерни концертке база-ла күүсеткен. Тарапунька биле Штепсельдиң (артистер Ю. Тимошенко болгаш Е. Березин) каттырынчыг чечен чугаалары болгаш артист А. Сованың чугаалааны С. Олейниктиң шүгүмчүлел-кочулалдыг рассказы көрүкчүлерге дыка таарымчалыг болган.

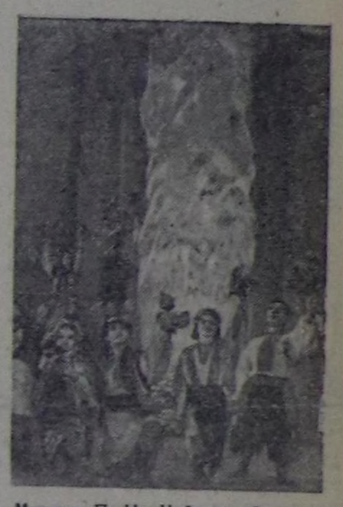

Москва. П. И. Чайковский аттыг Концерт залынга УССР-ниң Танцызының алдарлыг Күрүне ансамблинин концерти болган. Ооң уран удуртукчузу—УССР-ниң улустун артизи Павел Вирский.

Чурукта: ансамбль «Кызыл калина» деп танцыны күүседип тур.

Фото В. Мастюковтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Украинаның тускай болгаш боттывыңгыр ансамбльдериниң чыынды танцычы коллективи сценаны чык долдур көстүп келген. Совет чурттун бүгү-ле улустарының акы-дуңмалышкы найыралын көргүзүп, күүсеткен танцызын «Найырал» деп адаар.

...А. Филиппенконуң чогаатканы «Коммунистиг партиянга алдар» деп ырызы делгем чаагайы--биле чангыланып-ла үнген. Дыка хөй кижилерниң үнү чаңгыс кижинин ышкаш кылдыр тодаргай дыңналып турган. Концерттиң киржикчилери шуптузу чурттун Коммунистиг партиязын алдаржыдып, аңаа йөрээл салып турда, туктун бээр ийинге В. И. Ленинниң турескаалының овур-хевири көстүп келген. Ынчан залда олурган кижилер шуптузу адыш часкап байырлаан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуртукчулары концертке база олурушканнар.

Ленинградтың болгаш Ленинградтың экономиктиг районунуң үлетпүрү 11 айларның планын күүсеткен

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Ленинградтың болгаш Ленинград экономиктиг районунуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери ниити продукциялар бүдүрериниң болгаш эң чугула кылыгларның база кооперастаттынган белеткелдериниң талазы-биле 11 айларның планын ноябрь 22-де күүседипкен. Бо айның төнчүзүнге чедир үүс-чүс миллион рубльдиң пландаан дашкаар продукцияларын бүдүрүп үндүрген турар.

„Эртемниг социализмни өөрениринин библиотекажыгажының“ чаа иомнары

МОСКВА. (СЭТА). Күрүнеиниң политиктиг номнар үндүрер чер «Эртемниг социализмни өөрениринин библиотекажыгажынга» чаа брошюралар-биле немей үндүрген. Моон адаанда брошюралар парлаттынып үнген:

Ф. Энгельс. Социализмниң утопиядан эртемче хөгжээни.

Сэн Катаяма. Японияга марсизмниң төрүттүнгениниң болгаш хөгжээниниң дугайында айтырыгга хамаарыштыр.

Г. Орджоникидзе. Ленинизмнин болгаш ленинчи партияның чаңгыс эвинин тугунун адаа-биле.

Д. Ибаррури. Октябрьның социалистиг революциязы болгаш испан ажылчын аңгы.

Брошюралар массалыг тиражтарлыг парлаттынып үнген.

Улус судтарының соңгулдаларынга уткуштур

Москвада улус шиитткекчилеринге кандидаттарны депшидип турар

МОСКВА. (СЭТА). Улус шиитткекчилеринге кандидаттарны депшидери болгаш улус төлээлериниң соңгулдалары ноябрь 22-де найысылалда эгелээн. Улуг Москвага 232 шиитткекчилерни соңгуур ужурлуг. 22 районнар судтарынга даргага баштаткан элээн каш шиитткекчилер соңгуттурар. Найысылалга болгаш ыяш олуртур камгалал куржаанга улус төлээлериниң соңгулдаларын декабрь 11-ге чедир чорудар. Аңаа шупту 12.760 улус төлээлери соңгуткан турар.

Москва хоорайның Калинин районунуң улус судунуң улус шиитткекчизиниң кандидадынга И. В. Гришинни Буденный аттыг заводтуң коллективи депшиткен. Ооң-биле кады хуралдан ол-ла судтуң улус төлээлеринге дөрт кижини—инструменталдыг цехтиң кладовщиги А. Ф. Байковту, техниканың айыыл чок чоруунуң инспектору—М. И. Кроткованы, термиктиг участоктуң дашчызы—В. Г. Прохоровту болгаш механика-эптелге цегинин ажылчыны—М. А. Щербаковту соңгаан.

ЫРАККЫ ТЕРЕ-ХӨЛДУҢ МУРНАКЧЫ КОМСОМОЛЧУЗУ

«Тере-Хөл» колхозта чазанар мастерская бар, ында ажылдап турар комсомолчу Степан Идам бодунуң онаалгазын үргүлчү 120 хуудан өрү күүседип турар.

Комсомолчу Идам бажың иштиниң эдилелдери: стол, сандай, шкаф болгаш өске-даа херекселдерни чүгле эки шынарлыг кылып турар. Ол—коммунистиг күш-ажылдың звенозу деп бедик ат дээш демисежки турар звеноның кежигүнү.

Чурукта: чазаныкчы, комсомолчу С. Идам сонга рамазын үттеп тур.

Фотозу А. АИРНИИ.

Ажыл темпизин кошкатпайн турар

Чадааның райүлетпүр комбинадының коллективи бүдүрүлгеде иштики курлавырларны чөп ажыглап, кылыгларның шынарын эжижидип, ассортиментизин калбартып тургаш, 1960 чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүсеткеш, ам 1961 чылдың үлүүнче кирген.

Эрткен он айларның дургузунда комбинат бүдүрүлгениң чыл планын нинти продукция-биле 121,1 хуу, бараанныг продукция-биле — 136,9 хуу күүсеткен. Коммунист эш Базарова удуртқан даараныр цехтың ажылчыннары кажангызындан-даа артык кызымакчай ажылдап, даараглыг кылыглар бүдүрериниң чыл онаалгазын 198 хуу, а октябрь айда планын—222 хуу, чазанылга цеги (мастери эш Червяков) чыл планын 131,5 хуу, октябрьның — 130 хуу күүсеткен. Ол ышкаш тууйбу, чугай, дилиг материалдары, тудуг болгаш оттулар ыяш белеткелиниң онаалгаларын 130—196 хуу күүсеткен.

Коллективте социалистиг чарыш улам калбарган. Бүдүрүлге мурнакчыларының хүрээлеңи өзүп турар. Чазанылга цегиниң ажылчыны комсомолчу Күжүгет Кан-оол бүдүрүлге онаалгаларын ай санында 150—200 хуу чедир күүседип турар. Кылган ижиниң наас-чаражы болгаш шынары-биле бүдүрүлгеде бедик алдарны аныяк мастер чаалап алган. Ол ышкаш чазанычылар Кадников, Межов, даараныычылар Колупаева, Байкова, Базарова, Чадамба, Авынак дээн ышиыш мурнакчылар хөй.

Бүдүрүлге ажылының чорудулгазын түннеп чугаалашкан хуралыга Совет Звилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң декабрьда болур эзлчеглиг Пленумун күш-ажылчы чедиишкиннери-биле уткуурун коллектив кежигүннери чаңгыс үн-биле шиитпирлээннер. Чурттажы чоннуң хереглелинге эки шынарлыг, хөй ассортиментилиг продукцияны бүзүр дээш бүдүрүлгениң курлавырларын, база аргаларын долузу-биле ажыглап тургаш, ноябрьның бүдүрүлге планын нинти продукция талазы-биле 120 хуу, бараанныг продукция талазы-биле 140 хуу күүседир хүлээлгени коллектив алгаш ажылдап турар. Коммунист эштер Базарова, Червякова оларга удуртурган даараныла, чазанылга цехтериниң ажылчыннары бедик хүлээлгелерни алганнар. Ноябрь онаалгазын даараныычылар 220 хуудан, чазанычылар 130 хуудан иуду эвес күүседирин хүлээнгеннер.

М. СЕВЕН.

ЧАҢГЫС ХҮННҮҢ ПОЧТАЗЫНДАН

Пленумга уткуштур

ЧАА-ХӨЛ

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга чедиишкиннг ужуражыр дээш Чаа-Хөл районнуң ажылчылери улам күжениишкиннг ажылдап, ол төөгүлүг улуг болуушкунга холбаштыр боттарының өөрээн сеткилин, күш-ажылчы сорук кириишкинин илергейлеп турарлар. Районнуң колхозтарынга ажылчы чоннарның хуралдары ноябрь 15-ке чедир 16 кезек черге болуп эрткен, аная көдээ ажыл-агыйның ажылчылери боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап турганнар.

«Найырал» колхозтуң Кара-Талда сүт-бараан фермазының саанчылары инек бүрүзүнден чылда 1400 кг сүттү саап алыр хүлээлгелиг тургаш, ноябрь 10-га чедир 1313 кг сүттү саап алган. Мурнакчы саанчылар Д. Чечек, Н. Чыртак, М. Севен олар боттарынга алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген.

«Бурунгаар» колхозтуң Кара-Сугда тудуг эвенозу Пленумнуң ажыттынар хүнүнге чедир 500 кубометр ыышты белеткээрин хүлээнгеш, ноябрь 15-ке чедир 150 кубометрни белеткээш, ооң 100 кубометрин машина оруунче үндүрүп алган.

Районнуң колхозтарының ажыл-ишчилери боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап, улуг сорук кириишкиннг ажылдап турарлар. Ленин аттыг колхозтуң тудуг бригадазы декабрь 13-не чедир 4 чурттала бажының, 500 хой кирер 1 кажааны тударын, 300 кубометр ыышты белеткээрин хүлээнген. А Чаа-Хөл СТС-тиң механизаторлары декабрь 13-ке чедир көдээ ажылагый машиналарының септелге планын күүседирин хүлээнген.

Р. Хунай-оол.

Хүр кыштагладыышкын дээш

Бо булуннуң материалдарын белеткээрде, «Шын» солуннуң редакциязынга 1960 чылдың ноябрь 23-те номчукчуларның чоруткан чагааларын ажыглаан.

ТОЖУ

«Совет Тыва» колхозтуң ажылишчилери СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга уткуштур социалистиг чарышты улам калбарткаш, күжениишкиннг ажылдап турарлар. Колхоз бо чылын күрүнеге эзт, сүт, дүк садар хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен. Мурнакчыларның саны улам-на көвүдеп, саанчылар Куну, Клазай, Баянчык, хойжулар Шивит, Сундуй, ивичилер Хубанова, Чоргаадай, Сүрүңней олар эки ажылдап турар. Бо хүннерде 180 анчылар аннап, өлбек тывыштың барының дугайын колхозтуң радиостанциязын дамчыштыр дыннадып турарлар. Көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы эш Сонайбанга баштаткан бөлүк анчылар баштайгы олча—500 ажыг диинни күрүнеге дужааган.

В. Тамдың-оол.

ТАҢДЫ

«Межегей» совхозтуң хойжулары мал кыштагладыышкынын эки чорудуп, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга алдар кылдыр бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар. Мурнакчы хойжу К. Сүрүнчап бо чылын төрүүр 100 хойга онаштыр 130 хураганны алыр аргалыг болуп турар. Пленумга уткуштур ол сорулганы чедип алыр дээш ажылдап турар. База бир хойжу О. Сырат төрүүр 100 хойга онаштыр 105 хураганны алырын хүлээнген. Ам ооң хойлары ийиги оолдаашкынны эгелээн, бо хүннерде төрүүр 59 хойдан 59 хураганны камгалап алган.

С. Танзын-оол.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ ЭКИ

«Межегей» совхозтуң дирекциязы эрткен күзүн мал кыштагларының септелгезин доозары-биле 12 кижи составтыг болгаш 2 чүк машиналыг тускай звенону тургускан турган. Ук звено 13 эрги кажааларны септээн, 2 чаа кажааны туткан, кыштагларда 15 чурттала бажыңнарын чылыглавышаан, плиталарын салган. Амгы үеде кыштагларже сиген сөөртүп чедирери-биле ол звенога 4 тракторлуг, 3 машиналыг, 11 кижи составтыг бөлүкту немей каттыштырган.

Малчыннар кышкы үеде чылыг хеп-биле хандыртынган. Улуг-Шоол деп черде культбаазаны дерип тургускан болгаш чүүр бажыныны тудуп доосканн. Аная лекциялар, беседалар кылып, кинолар үндүрүп болур. Ооң ынай ында көдээ ажыл-агыйнын, политиктиг болгаш чечен чогаалдың четчир санныг номнары бар.

Т. Тажы-Самбу.

ДААЛГА КҮҮСЕТТИНГЕН

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң тудуг бригадазы (бригадири эш С. Биче-оол) дөрт эвенога үстүп алгаш, кыштагларда мал кажааларын септевишаан, чаа кажааларны болгаш чурттала бажыңнарын тудар талазы-биле колхоз баштаар черинин даалгазын алган турган. Ноябрь 17-ге чедир олар нинтизи-биле 3000 хой кирер 5 чаа кажааны болгаш 4 чурттала бажыңнарын бүрүн тудуп доосканн. Амгы үеде хойжулар чаа кыштагларже көжүп турар.

В. Сандак.

ЧАА КЫШТАГЛАРЖЕ

Кол кыштагларда улуг хар чаапкан чүве төлээде, чуга харлыг чамдык черлерге чаа кажаалар тудар сорулга-биле Барымын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң баштаар чери 10 кижилиг тускай тудуг звенозун тургускан. Амгы үеде Арыг-Үзүү, Оорга, Уялыг-Даг деп черлерде бода малдың 1, шээр малдың 4 кажаалары туттунган. Тудугжулар Очур-оол, Үндүн, Кодай-оол ол ажылга идепкейлиг киржип, хүн бүрүде 2—3 күш-хүннерин ажылдап ап турарлар.

О. Өктем-оол.

Үрезин уруушкунун дүргededир

Эки шынарлыг сорттуг үрезин келир чылдың дужүдүнүң салымын шиитпирлээр дээрзи билдингир. Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары тараа культураларының болгаш картофельдиң үрезиннерин уруп алырын сентябрь айдан эгелээн-даа болза, ооң темпизи оожум чоруп турар.

Районнуң колхозтары ноябрь 1-ге чедир тараа культураларынга үрезин уруушкунунуң планын чүгле 57 хуу күүсеткен, азы 1733,5 тонна үрезинни уруп алган. Картофель үрезинин 825 тоннаны белеткээр ужурлуг турбуже, чүгле 224 тонна белеткеттинген. Кол тараа культуразы болур кызыл-тас үрезинин ам-даа 481 тоннаны чедир урары арткан. Мындыг байдал районнуң колхозтарын дүүредир ужурлуг.

Ындыг турбуже, бо ажыл эң ылангыя «Искра», «Хорум-Даг», Ленин аттыг, «Большевик» колхозтарда кончуг багай тургустунган. «Искра» колхоз тараа культураларының 526 тонна үрезинин уруп алыр планныг тургаш, чүгле 199 тоннаны урган, ооң иштинде уруп алган кызыл-тас үрезини планга удур 162 тонна четпес. Колхоз картофель үрезинин чангыс килограммны-даа белеткеп албаан. Баштаар черниң даргазы эш Доктугу болгаш кол агроном эш Злыгостев үрезин уруп алырынче сагыш салбайн турар.

Ленин аттыг колхозта тараа культураларының үрезиннерин урарының планы чүгле 47,5 хуу күүсеттинген, кызыл-тас үрезини планга удур 2300 центнер четпес, картофель үрезинин 78 тоннаны белеткээр тургаш, чүгле 12 тоннаны белеткеп алган. «Октябрь 30 чылы», «Хорум-Даг», «Большевик» колхозтарда үрезин уруушкунунуң байдалы база-ла багай.

«Коммунизмче орук» колхоз кызыл-тас үрезинин четчирибиле ургаш, бөдүүн арыглаашкынын кылган. Ынчалза-даа колхоз арбай, чинге-тараа үрезиннерин чүгле 53 тоннаны урган, сула үрезини көңгус чок. «Кызыл тараачын» колхозта тараа культураларының 2000 центнер үрезини урдунган-даа болза, ол үрезин сорттуг эвес, а колхозтуң удуртукчулары Чадааның тараа хүлээп алыр пунктузундан эки шынарлыг үрезиннерни орнап алырынче далашпайн турар.

Районнуң колхозтарында бар турар үрезиннің кадагалалы багай, ооң арыглаашкынын болгаш үнүүчелиниң хыналдазын чорутпайн турар. Бо талазы-биле районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязы хемчег албаан, колхозтарның удуртукчулары-биле бир дөмей, таваарлап олурбушаан.

С. МОНГУШ.

КЫЗЫМАККАЙ ХОЙЖУ

Хемчикче хереп, кашпалдарже харап сүүрерген бедик сыннарның кожагарларынга шораан булут дээп эртер, шоолаан хат доктаап эртер ырак Шом-Шумнуң хойжузу Куулар Мандайович Седениң адын изиг оттуг Ишкиннерде, чоогаларлыг Шом-Шумнарда малчыннар хүндүткел-биле адап турарлар. К. Седен машина-трактор туржук, шанак-терге-даа четпес, кадыр-берт сыннарлыг, хая-даштыг Шом-Шумга ам элээн хөй чылдарда ажылдап, могаг чок эрес хойжу бооп сураглыг апарган.

Куулар Мандайович сөөлгү үш чылда өшкү кадарын, чыл бүрүде 50—60 анайларны артыкка камгалап ап келген. Эрткен чылын ол 100 өшкүге онаштыр 120 анайны, бо чылын—133 анайны доруктурган. Эрткен күзүн колхоз баштаар чери аная тыва уксаалыг төрүүр 306 хойларны хүлээдип берген.

Хойжу ол херекти улуг күзелханышкыны-биле хүлээп алган, кыштаглаашкынга белеткелди үлегерлиг чоруткан. Ол Кедүрге болгаш Улуг-Ой деп черлерде ийи кыштагны бүрүн дерип, кажааларын чылыглап, мал - чемнерин ынаар сөөртүп чедирип алган. Ооң ынай чаш малдың кажаазын база белеткээн, кыштагда четчир хемчээлдиг өдек бөлдүнген.

Кышкы үеде төрүүр хойларның болгаш оларның чаш төлүнүн ажаалдазын, чемгерилгезин чөп чорудары канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш Куулар Мандайович одарларны шын ажыглаарының планын тургускан, хойларны немей чемгерериниң болгаш суггарарының байдалын хүн бүрү эжижидип турар. Амгы үеде ооң коданының хойлары оолдап эгелээн, 8 хойнуң чаш төлү менди ажаап алдынган.

Д. ЕНДАН.

ЧАА ЧЕРДЕ ФЕРМА

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозу Дөн-Терек деп черге даш-биле 100 инек кирер чаа кажааны туткан. Терек бажынга турган сүт-бараан фермазы бо чаа черде көжүп келген. Ында ферманың саанчылары, кадарчылары чурттаар 7 бажыныны тудуп, иштин чугайлап доосканн, ажыглалда киирген. Сүт хүлээп алыр бир бажың база туттунган.

Ферманың саанчылары каш хүннерниң иштинде 30 ажыг тонна өдекти бөлүп, машина-биле удур сөөртүп ап турарлар. Ооң ыңай 25 тонна сиген фермада чедиртинген болгаш «Беларусь» трактор-биле сиген сөөртүлгези үргүлчүлеп турар. Ферманың коллективи чаа черде келген фермазының ажылын шулуудадып алыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

О. МУНЗУК.

Мурнакчы саанчылар

ДАШТЫГ-КУЖУР. (Телефон-биле). Монгуш Раяның хары чаа-ла 16 четкен. Ол ам Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтуң мурнакчы саанчыларының бирээзи.

Бо чылын бодунга быжыглаан инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 2000 кг сүт саарын Рая хүлээнген турган. Херек ырында ону 2 айлар бурунгаар ажыр күүсеткен — ноябрь 1-де түннел ёзугаар алырга 2100 кг сүттү саггаи.

Монгуш Раяның инектериниң бызгалары шупту менди. Күш-ажылга ынак, мергежилдиг аныяк саанчының ажылын үнелеп көргеш, ооң комсомолга кирерин күүзүн билдириишкинин чоокта чаа болган комсомол хуралы хандырган.

• • •

ХӨНДЕЙ-АКСЫ. (Телефон-биле). Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң Ак-Кежиг сүт-бараан фермазының саанчызы Чооду Брат бо чылдың 10 айларының дургузунда 13 тонна 697 кг сүттү саггаи. Тодаргайлаарга: чылда чурт инектериниң бирээзинден-не 1050 кг сүт саарын хүлээнгеш, оозун 2 айлар бурунгаар 1142 кг ыылдыр күүсеткен.

Ол ферманың саанчызында эш Брат ам 5 чылын улаштыр эки ажылдап келген. Бодунга быжыглаан инектериниң бызааларын чыл бүрү менди доруктурып турар. Чооду Браттың ак-сеткилдиг күш-ажылынга ферманың коллективи чоргаарлакыр.

Хүлээлгени алгаш—ону күүседир

□ □

Ленин аттыг колхозтуң кыйгырыынга

□ □

Каа-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бүгү кежигүннери бо чылдың эгезинде школалар болгаш культура-чыдыышкын албан черлериниң тудуунга идепкейлиг киржир дугайында областың бүгү колхозтарынга кыйгырыны хүлээп алган. Колхозчулар-ның ол кыйгырыын районда «Тиилелге», «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарның кежигүннери детиивишаан, колхозчуларның нинти хуралынга ленинчилерни ышкаш, тодаргай шиитпирлерни хүлээп алганы база билдингир.

Ленинчилерниң кыйгырыында чугаалап турары болза: «Боттарывыстың аргаларывысты өөренип көргеш, колхоз төвүнге 160 кижи өөренир сес чылдың үлегерлиг школазын тудар дугайында шиитпирни хүлээп ап тур бис. Школа тудуунга холбашкан чарыгдалдарның деп кезиин бистиң колхоз бодунга ап турар. Сес чылдың чаа школазының тудуун 1960 — 1961 өөредилге чылының эгезинде тудуп аар бис. Бо талазы-биле бүгү болдунар аргалар бисте бар»...

Ленинчилерниң кыйгырыы солунга парлаттынып үнген сөөлүнде дорган-на ону деткээн, колхозтарның шиитпирлери өске-даа районнардан область солуннарынга дорган-на кастып келгилаан. Ынчангаш ленинчилер кончуг эки эгелээшкинни кылгаш, шынап-да областың бүгү колхозтарын хайыктырып үндүрген.

Бир эвес патриоттуг эгелээшкиннин эзлери боттарының сөзүн тудуп, аная ээ бооп шыдаан болза, дыкала эки боор ийик. Ленинчилер школа тудуунче баштай элээн эрестит киргеш, ооң дежээн салгаш, хананы 18 кур чедир тудуп үндүргеш, тудугну сокпап каанар. Ынчангаш оларның алган чаагай хүлээлгези, чалбыыштыг кыйгырыы күүсеттинмейн барган.

Тудутнуң төлевилел-сметазын тургузарынга, мергежилдиг тудугжуларны ажылга киирип алырынга чамдык бергедээшкиннер турганы шын-на. Ынчалзажок ол колхозта тудут бригадазы улуг күштүг, дуржулгалыг. Бир-тээ кыйгырыгны хүлээп алган болганда, ооң эзлери болдунар-ла аргаларны хереглеп тургаш, хүлээлгени күүседир турганы чугаажок. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Середкин) хөйнүң мурнунга берген сөзүн ыяавыла эзлээр дээш бүгү аргаларны болгаш курлавырларны долу ажыглаан болза, ленинчилер боттарының сөзүнге черле ээ бооп шыдаар турганнар.

Ленинчилерниң үлегерин эдерип, хүлээлге алгылаан районнуң өскеда колхозтары («Тиилелге», «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы») база-ла сөзүн эзлевейн барганнар. Олар тудугларының ханаларын салгаш, аная ара соксап каанар. Ынчангаш кыйгырыг эзэн ленинчилер-даа, ону деткээннер-даа сөзүмге ээ бооп шыдаваны дыка эпчок. Бир эвес СЭКП райкому, райкүүском, ооң хулус өөредилге киллизи кыйгырыгны деткээн шиитпирниң күүселдези дээш улуг организаксчы ажылды доктаамал чорудуп, күүседикчилер-биле үргүлчү харылзажып, шиитпириниң күүселдезин контрольдап турган болза, школалар тудуунуң амгы хожудангай байдалы канчап-даа тургустунмас ужурлуг турган.

Ленинчилерниң кыйгырыының күүсеттинмейн барганындан кадына Сарыг-Септе 450 кижи өөренир ийи кат даш школаның тудуу саадап турарын айтыры база артык эвес. Ук школа ам дөрт чыл ажыг туттунуп турар. «Тыва тудуг» трестиниң тудугжулар бригадазының проравы эш Сивков баштаан коллектив ук школаны сентябрь 1-де ажыглалга киирерин аазаан. Соонда октябрь 1-де, 13-те доозар дээн хуусаалар база эрткен. Адак сөөлүнде ноябрь 20-де доозар деп хуусаа айыттынган. Ол база-ла күүсеттинмес хире. Ында маляр, монтаж ажылдары ам-даа долу. Ук школа 1961 чылдың эгезинде доостур болза, ону эки деп саналр апарган.

Каа-Хемде школалар тудуу шак ынчаар саадап, хүлээлгелер алдынгаш күүселде чок бооп турары районнуң партия, совет, улус өөредилге организацияларын дүүретки даг-дыр.

МОСКВА. СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Чогаадылга болгаш ажыдыышкыннар талазы-биле комитет чоокта чаа техниктиг эртемнериң кандидады Николай Иванович Кабановка радио чалгының черден ырап өөренгениниң талазы-биле ажыдыышкын кылганы дээш бирги дипломну ыыскан.

ЧУРУКТА: техниктиг эртемнериң кандидады Н. И. Кабанов.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Күзээн түннел алдынмаан

Малды тарып боозадыры — ооң уксаазын эжижиринге, баш санын көвүдеп өстүрериниге база продуктуулуун бедидериниге улуг ужурдузалыын Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтуң кежигүннери шагда-ла билгеннер. Ынчангаш тус черниң малдарын эжижиткен уксаалыг бүдүрүкчүлериниң үреэн-биле тарын боозадыр арга-биле хайнакташтырып сайзырадырының айтырыын нинти хуралдарга тургузуп-даа келген. Ук колхозка малдың уксаазын эжижидери эргежок чугула бооп турарын көргүүп турар барымдаалар-даа бар. Чижээ, мыйыстыг бода малдың чүгле 12 хуузу симменталь уксаанны, хойнуң 14 хуузу алтайның нарын дүктүг хойларыны бооп турар.

Колхозка малды тарып боозадырын оттандырарынче угланган хемчегер алдынын эгелээн-даа. Чадааның дуржулга станциязынга тускай кижилерни өөредип-даа алган. Ооң соонда өө чылдың февраль айдан эгелеп колхоз мыйыстыг бода болгаш шээр малдарны тарып боозадырынче кирген. Колхозта ажылдап турар 2 кол пунктуларның эргелекчилериниң сан-медээлин дүүгаар алырга, октябрь 20-ге чедир часкы, күскү үеде 2000 ажыг хойлар, 600 хире инектер тарып боозаттынган бооп турар. Аная колхоз баштаар чери 26322 рубльдиг болгаш 2400 күш-хүннерин чарыгдаан.

Тарып боозадылганы эгелей берген үеде, малчыннар ол ажылга идепкейлиг киржи өөргеннер. Чижээ, хойжулар М. Чола, О. Чымбуу, Х. Сүге-Маадыр, М. Ойдуп болгаш өскелер-даа хойларны тарып боозадырын организастыг чоруткаш, төрүүр 100 хойдан-на 160 хураганнарны, хөй бүрүүзүнден-не 2—3 кг дүктү алырын хүлээнгеннер.

Малды тарып боозадырын чорударынга эртем-техниктиг болгаш организастыг четпестер хөй болганы-биле күзенчиг түннелдер чедип алдынмайн турары дыка хомудаачыг. Чижээ, хойжу эш Чымбуунуң кададында 226 хойларны март айда тарып боозаткан. Оолдаашкын август айда эгелээр турган, болбайн барган. Ол-ла үеде Кара-Булун фермазында пункт эргелекчиги эш Шөмбүлдей 13 инектерни тараан, ол база-ла түннел бербээн.

Колхоз баштаар чери тарып боозадылгага эртем-техниктиг болгаш организастыг четпестерни болдурганындан ангыда өске частырыгны база кылган: тарып боозадылгаже эгелеп киргеш, бүдүрүкчүлериниң баш санын кызырар чорукту болдурган. Чижээ, 26 симменталь бүдүрүкчү бугаларны 8 баш чедир, 80 хире эки шынарлыг кошкарларны 29 баш чедир кызырган (оларны акталап кагылапкан). Маңна холбаштыр хойжу эш Чымбуу бодунуң хомудалын шыны-биле илергейлеп, бир эвес сула эдержилгени чоруткан болзумза, кызыраан 226 баш хойларымдан хураганнарны ап шыдаан турар ийик мен деп чугаалап турар.

Ук колхозта малды тарып боозадыры эки түннелди бербейн турарының бир кол чылдаганы болза, зоотехниктер эштер Мөнге, Донгак оларның эртем-техниктиг контрольду боттандырбайн турарында болганы чугаажок. Техниктер ам-даа ажылын чегче шингээдип албаан, ынчалзажок оларга дуза көргүзер ажыл база чоруттунмаан. Ук зоотехниктер үрелел конторазындан (директору эш Куклин) ап турар үреениң шынарын хынап албайн, пунктуларга арыг-шеверни сагывайн турары үстүнде айыткан четпестерге чедирген.

Колхоз баштаар чери болгаш тускай эртемниглер малды тарып боозадырында четпестерни чайладырынче угланган хемчегелерни алыры кончуг чугула бооп турар.

А. АКАРА,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Парлалга чагылгазы

Организастыг эрткен

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозка парлалга чагылгазы бо чылын дыка эки чоруттунган. Ам безин 275 чагылгалар чагыттынган. Ол дээрге эрткен чылдаазындан дыка ажей болуп турар. Чагылгаларнын шынары база эки. Ыланғыя төп солуннарны, журналларны колхозчулар улуг сонуургал-биле чагыдып ап турар. Чагылгалар колдуунда чыл хуусаалыг.

О. МУНЗУК.

Эки чоруп турар

Улут-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозка парлалга чагылгазы баштай организастыг чоруттунган. Оон түңнелинде колхозчулар 378 чагылгаларны барык шуптузун чыл хуусаалыг чагыдып алганнар. Ынчалза-даа парлалга чагыдылгазы моон-биле соксай бергени хараадаңчыг. Херек кырында солун чагыдып албаан өг-бүлелер колхозта ам-даа хөй.

Колхозта чеди чыл школазының коллективинге солун чагылгазын багай организастаанындан, ол коллективте 30 ажыг кижиден чүгле 11 кижи парлалга чагылгалыг болуп турар.

ЧАГЫЛГА ЭГЕЛЕВЗЭН

«Чодураа» колхозта парлалга чагыдылгазы кончуг багай чоруп турар. Сөөлгү үеге чедир чагыкчыларны чүгле даңзылап каан, чагылгалар өртээ төлеттинмээн. Парлалга чагылгазын дүргедир дугайында айтырыг тургузарга, колхозта партия организациязының секретары эш Чолдак «колхозта акша чок-тур» деп харылап каардан өске, кандыг-даа хемчег албайн турар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

612 СОЛУННАР

Танды районнуң «Межегей» совхозунуң Кара-Булуң суурда парлалга чагылгазы бо чылын эки организастаттынган. Ында харылзаа салбырының эргелекчизи эш Булатов парлалга чагылгазын эки организастап, боду бажың бүрүзүн кезип, тамылбыр ажылын кылган. Оон түңнелинде 612 солуннар чагыттынган.

Ам суурда парлалга чагытпаан өг-бүле барык чок болган. Совхозтуң ажылчыннары Н. Никитин, И. Монгуш-оол, П. Катаев ышкаш 4—5 чагылга бижиткеннер дыка хөй.

Хадың суурда парлалга чагылгазы база-ла кидин түлүк. Ында почтальон эш Г. Прибытко өг-бүле бүрүзүн кезип, чагылгаларны чорудуп турар. Бо суурнуң чону база-ла барык шупту чагылгалыг болган. Малчылар ортузунда парлалга чагыдылгазы арай организас чок болуп турарын айтыры чугула. Бо талазы-биле совхозта партия организациязы сагыш салза чогуур.

В. ШОЙЛАА.

Башкы институдунуң студентилеринде

Кызылда башкы институдунуң студентилери кичээл кылыр өрээлдерин болгаш ниити чуртталга бажыңының иштин ам үшкү чылда боттары арыглап-аштап турар. Олар оон-биле күрүнеиң өске сорулгаларга ажыглап болур хөй акша-хереңгини камнап берип турарлар. «Шалаларны бодувус чүп алырывыска харын-даа улам арыг болур»—деп олар чугаалаарлар.

ЧУРУКТА: 5-ки курстуң студентилери (солагай таладан) Донмут болгаш Түлүш олар кичээлдээр өрээлди аштап-арыглап турлар.

Фото В. Уколовтуу.

Чаа квартал тургустунар

Кызылдың чөөн талазында чаа чуртталга бажыңнар тудуу хайыышкынныг чоруп турар. Анаа удавас чангыс аай хевир-биле туттунган чуртталга бажыңнарының кварталы тургустунуп келир. Чүгле октябрь айда безин 16 аал ишти чурттаар дөрт бажыңнарның тудуун ында бүрүн дооскаш ажыглалга киирген, ниитизи-биле 600 дөрбелчин метр чуртталга шөлдүг чаа бажыңнарның ханазын салып дооскаш, крышалап каапкан, ам чүгле иштижи ажылдарны доозары арткан.

Ол участокта мурнакчы тудугжуларның хүрээлери өзүп турар. Чазаныкчылар И. Маринцев, И. Белевич, М. Михайлов, штукатуржулар И. Ощепкова, М. Зубарева оларга бүгү коллектив чоргаарланып турар.

Ынчалза-даа үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир тудуг ажылдарында чамдык четпестерни демдеглээри чугула. Чижээ, сөөлгү үеде ында тудугнуң ховар материалдарын ажыл-агыйжы эвес ажыглап турарының фактылары көвүдээн. Тудуг материалдарының камналгазын чедип алыр болгаш тудугну бедик шынарлыг чорудар талазы-биле демисел кошкаган. Тудуг черинде көргүзүг самбыралары, лозуңнар, хуудустар чок. Агитас-массалыг болгаш политкижизидилге ажылдар сулараан. Оон түңнелинде ажылдарга үрей кылыышкыннар болгулаар чоруктар тыптып турар.

Үстүнде четпестерни шиитпирлиг чайладырынче угланган боттуг хемчеглерни алыры «Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелиниң администрациязындан, партбюрозундан эргежок чугула негеттинип турар.

В. МИРОШНИКОВ,
тудуг мастери.

Школачыларның дузазы

Кызылдың «Тере-Хөл» колхозунуң 8 чыл школазының үстүкү классталарының өөреникчилери, башкылар коллективи эрткен дыштаныр хүнде колхозтуң тудуг ыяжы кезер участогунга шеф организастааннар.

Шефчилер 4 га черниң будуун өрттетпишаан, 4 машина одаар ыяшты сөөртүп алганнар. Олар шеф ажылын үргүлчүлээрин шиитпирлээннер.

Колхоз будурулгезинде четпестерни чайладыр

Төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылының, онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш көдээниң ажыл-ишчилери хайыышкынныг болгаш шудургу ажылдап турар. Мындыг көдүрлүүшкүнүн үезинде Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тыванын 5 чылы» колхозунда байдал кандыгыл деп чүвени чугаалазары эргежок чугула. Артель малдың чаш төлүн менди алыр, дүжүт ажаар талазы-биле багай эвес ажылдаан дээрзин демдеглээр ужурлуг.

Ындыг-даа болза, колхоз будурулгезинде хөй четпестерни илеретпейн, анаа эрттирип болбас деп чүве база-ла билдингир. Тудугда байдалды ап көрээли: чылдын-на тудуг материалдарын чогуур үезинде четчири-биле белеткеп албайн турганындан артель тудуг планын күүсетпейн келген. Чурттала бажыңнарының хөй кезии четче дериттинмээн. Оларның кладовкалары, крышалары болгаш херимнери чок. Бажыңнар чанында болгаш кудумчуларда тараан ыяш барык чок. 1954 чылда туттунган уруглар яслизиниң бажыңы чүгле чайын, күзүн ажыглалга кирер, а кыжын улус чурттаар бажыңче шилчий бээр.

Кижи эмнелгезиниң салбыры кончуг бичии дакпыш бажында, ында чүгле эм шкафтары долдунган, аарыг кижилерни чыттырып эмнээр өрээлдер чок. Автомашиналар тургузар ёзулуг гараж кылынмаан. Чер гараж казып каан, чайын ооң ханалары чирлип кээп дүшкүлээр. Күс келген тудум-на ону катап кылыр ужурга таваржып турар.

Чамдык кыштагларның кажаалары четче септеттинмээн болгаш мырынай кажаалары чок кыштаглар база бар. Кыштагларда малчыннар чурттаар бажыңнар туттунмаан. Чаа бажыңнарның чүгле ханалары туттунган, дилген манзы ыяш чедишпес. Дээрбеде тускай бажың туттпаан, тырттынган далганга өлезин, довурак-доозун холужуп турар. Колхозта 13 трактор, 7 комбайн, көдээ ажыл-агыйның 30 ажыг янзы-бүрү машиналары бар. Оларны анаа-ла чадагай черде тургузуп каан, техниканың кадагалалы, камныг өдилели дээш сагыш салышкыны кончуг кошкак.

Колхозчуларның культуразын, билиин көдүрер талазы-биле ажыл дыка четпес чоруп турар. Оттулар ыяш-биле хандырбаан ужурунда, чупар бажың ажылдавастаан. Баштаар чер клубту, библиотеканы, эмнелге салбырын, гаражты оттулар ыяшбиле хандырар дугайында хемчеглерни албаан. Ном ап номчуур дээн колхозчулар, интеллигентилер хөй турда-ла, библиотеканың ажылдавайн турарын кижи кайгаар, ооң эргелекчизи чогум чүүү кылып турары билдинмес. Клубка чүгле кино көргүзүү болуп турар боордан башка, бөлгүмнер ажылы организастаттынмаан болгаш массалыг кежээлер болбайн турар. Клуб ажылынга районнуң культура килдизи боттуг дуза чедирбээн.

Колхозтуң дарганнары назы-хары улгаткан кыргын кижилер. Аныяк дарганнарны белеткээринче баштаар чер кичээнгейни салза чогуур. Чыл бүрүде техниканы, көдээ ажылагыйның чепсек-херекселдерин септээр ажыл хөй болуп турар, анаа дарган кадрлар кончуг херек. Ийи чүк машиналары үрелгениден бээр үр апарган, баштаар чер ону септедирин уткан.

Тудуг ыяжы белеткээриниң чугула үези келген турда, баштаар чер бо талазы-биле боттуг ажыл чоруттпаан. Улуг гаражты, септелге мастерскаязын дерин тургузары база негеттинип турар. Колхоз будурулгезинде бо четпестерни чайладырының хемчеглерин алырынче колхоз баштаар чериниң, партия организациязының кичээнгейин угландырар үе келген.

О. СЕДИП-ООЛ.

ЧЕЖЕ МАНААРЫЛ

«Өөк» совхозтуң Малиновка фермазының малчыннарын чурттала бажыңнары-биле четче хандырбаан, олар бичии бажыңнарда чурттап турарлар. Чижээ, бистиң өг-бүлевисти-даа көрээлицер. Бистиң 10 уруглар-ывыс болгаш ийи бодувус чаңгыс бажында өске өг-бүле-биле кады чурттап олурар бис. Ийи-ле өрээлге хөй кижи чурттаарга, ажы-төлдүң өөренип, өзеринге-даа, ал-боттуң ажылдап, дыштанырынга-даа таарымчалыг эвес болур.

Бо дугайында хамаарышкан салбыр эргелекчизи эш Захаров-даа, тудуг бригадири эш Поспелов-даа билирлер. Ынчалза-даа олар биске чайны чайладыр шала туткан бажыңнар аазааш, харлыг кышка чедир соңгаарладып келгени бо. Ам та чежеге чедир манадыр эштер чүве.

С. БАРБА.

АНЫЯК ЭМЧИ

Автобуска олурарымга, көк салдыг ирей кирип келди.

— Харымар кажыл, кырган? — деп бир кижи оон айтыра каапкан.

— Чеден бештей бердим.

Ол аразында мээң артымга олургулаан ийи орус оолдарның бирээзи:

— Сезен беш дидир бе? — деп эжинден айтыра-дыр.

— Чок, чеден беш дидир — деп өскези чазап кагды.

— Тыва-лары шымбай хевирлиг чүү кижи боор бо? — деп, чанымга олурган танывааным кижиден айтырдым.

— Владимир Александрович Соловьев деп кижи — дидир.

Көөрүмге бичии оол болду. Чамдык ындыг оолдарны көөрге, хөй-ниити черлеринде тенектенишкен, алгы-кышкызы кедерээн чоргулаар боор. «Мындыг бичии эрни чүге мынчаар хундулеп чугаалаар кижи боор бо» кылдыр бодангыладым.

— Ак-Туруг суурда эмнелге салбырының эргелекчизи кижи— деп, демги кижим чугаазын төндуруп кагды.—Аныяктар «орустап-тывалап чугаалаар, оннап-солагайлап бижиир» апарган чүве болгай. А улгады берген, орус сөс билбес кижилер-биле боду тывалап чугаалажып алыр эмчи боор.

Бо аныяк кижини сонуургаш, моон-биле черле ужуражып көөрдүр деп бодап алдым.

Мынчангаш, Володя-биле кежээ, ооң чурттап турар бажыңына барып ужураштым. Эялдек, арай бижиргенип турганзыг, ынчалза-даа төлептиг кижи ышкаш хевир-биле ол мени уткуп алды.

Таныжып келиримге, ол бодунуң намдарындан бичии «үзүндү» чугаалады.

— Иваново область чурттуг кижи мен. Чеди класс соонда эмнелге училищезинге киргеш, ону доосканмен.

— Харыңар кажыл? — деп, черле шыдаштайн бардым.

— Он сестеп тур мен.

Училищени доозуп турувуста, кайнаар баар силер деп келирге, бээр кээрин он кижи шиитпирлээн бис деп чугаалай-дыр.

— Бистиң черниң дугайында номчуп таныжып турдунар бе? Черле чүү чүве силерни бээр тыртып келчик ирги? Азы мында дөргүл-төрелдериңер бар бе?

— Хүлээлгевис күүседир дээш ынчаар шиитпирлээн бис. Кайда херек болдур, анаа ажылдаар, чонга дузалаар болгай. Оон ыңай бистиң черден кээп, Тожуга чурттап турган бир уруг Тыва чуртун биске махтап чугаалаан, ол база бистиң бөөр келиривиске идигни берген чүве.

— Кады келген өөрүнер кайда-кайда ажылдап турарыл?

— Бирээ Сүт-Хөл районнуң «Алдан Маадыр» колхозта, а бирээзи — Каа-Хемниң Федоровкада. Ийи уруг Шагаан-Арыгда... дээш, салаа базып санап адагылай-дыр.

«Муң-муң километр ырак черден бистиң чоннуң кадык камгалалынга бараан болзун дээш, оолдар, кыстарын чорудуп турар. Төрээн чуртувустуң магалынын аар!» кылдыр кижи маңаа бөдап келир.

Бир-ле кежээ, ажыл шагы төнгенде херээжен кижини эмнелге салбырынга эккелген. Эдинин изин дөртен градус чедип турар. Барык медерел чок. Янзы-бүрү эмнер сыкыртып, ол кижини кадарып хонар ужур таварышкан. Кежээки чем-даа чиир чай алынмаан. Ол аразында бодалга хөй чүве кирип турар: «Өлүмүү тиилеп шыдаар ирги мен бе? Дуржулгам эвээш болгай, мынчаан аараан кижиге бир дугаар таваржып тур мен... Ышкындырыг болза канчаарыл? А чок апарза ооң уруг-дарыы бар болгай! Олар өскүс артып каар. Чок, ыяавыла эттиндир эмнээр херек. Ол — мээң хүлээлгем!»

Уйгу чок, дүвүренчиг дүн билдирбейн эрте берген. Аарыг кижи даңгаар эртен миннип келген. Сөөлүнде, шуут эттинип алгаш, ол кижи тынын алганы дээш четтиргенин эмчээ илереткен.

Сеткили оожургап, характары чырып келген эмчи ол эртен чаныып барып чемненип алыр деп турда-ла база ону чалап келген. Аар аараан кижиге баар. «Барып чемненип ап чыдар арамда кижиниң амы-тыны оскундуруп болур. Ындыг-дыр, ам дораан чоруптардыр» деп ол боданган. Володя аарыг кижини көргеш, дүрген-не райэмнелгеже чорудупкаш, ам оожургаан. Ынчалза-даа чаныып чемненир чай кайын турар. Эмнелге черинде чон чыглып келген. Оларны маматпас болгай.

«Ачам биле авам менээ чагааны үргүлчү бижиир, олар ында мээң хүлээлгемни үргүлчү сагындырып турарлар де. Ам-даа чаш, оруундан аза бээр чадавас кылдыр бодаар улус-тур ийин. А мен оларның сеткилин кайын хомудадыр ийик мен, мында партия, комсомол организациялары, улуг эштер менээ үргүлчү дузалап тутар болгай». Володя мындыг бодалдарны чугаалагылаар. Харын ол чорук ону ажылынга кызымак болурунга чөлеңгиш болуп турар. Ынчангаш Володя база-ла ажылдааш кирипкен. Мындыг таварылганың кайызын ол-дээр.

— Тыва чон кончуг-ла хундулээчел-дир — деп Володя чугаалаар. Дүлген ханны, боова-бооржакты, далган үскен мунну, сүттүг шайны дээш, чивээн чемим-даа чок, «көдүрбээн хөнээмдаа» чок. Мындыг янзы найыралдыг ажылдап турар улус бис.

Аныяк эр Володя ажылын мынчаар эгелээн. Оон мурнунда ажылдың, өөредилгениң делгем оруу ажык. Оон келир үеэ — тодаргай болгаш чырыткылыг.

С. САЛЧАК.

УЛУГ ОРУС ПОЛКОВОДЧУ

(А. В. Суворовтуң төрүттүнгениниң бээр 230 чыл болганынга)

А. В. Суворов 1746 чылда шеригге эң бичии командылал аттап бараан бооп эгелээн. Ол чорук солдаттың аар амыдыралын болгаш оларның дайынчы тура-соруун өөренип билириңге улуг ужур-дузалыг болган. Ол-ла чылдарда солдат массага ынаа база орус шеригиин тиилеттирбезинге бүзүрел аңаа төрүттүнген болгаш солдаттарның бодунуң командириңге — А. В. Суворовка ынаа ооң-биле кады төрүттүнүп эгелээн.

1756 чылда Россия Пруссияга улур чеди чылдың дайынынга кирген. Ол дайынга Суворов анаа офицер дужаалдыг киржип эгелээн. Оон эгелээш-ле дараазындагы чылдарда болган дайын тулчуушкуннарынга: 1759 чылда Кундесдорф чанынга II-ги Фридрихтиң шериин чылча шапкан, 1760 чылда Берлинни алган тулчуушкунга, 1768 чылда Польшага удур дайынга А. В. Суворов орус шеригни баштап, кезээде тиилелгени чедип ап турган. Пруссияның хааны II-ги Фридрих 1759 чылда бодунуң шериин чылча шаптырып алгаш, орус шеригниң дугайында мынча дээн: «Бо орус шериглерни шуптузун чок кылыптар-даа болза тиилелге чедип ап шыдаттынмас».

Чеди чылдың дайынының төнчүзүнде А. В. Суворов полковник дужаал алган.

1768 чылда Польшага удур дайынга болгаш 1787—1791 чылдарда туркларга удур дайыннарга болгулаан тулчуушкуннарга Суворов чайыннанчак тиилелгелерни чедип алгылаан. Рымник деп чер чанынга болган тулчуушкунга турк шериглерни чылча шаап, ол үеде орустун эвилелчизи бооп турган австри шеригниң тынын алган тулчуушкунга Суворов Рымниктиң графы деп титулду албышаан, георгий орденниң I-ги чергези-биле база үнелиг шпагабиле шаңнаткан.

Суворовтуң командазы-биле орус шериглериң чедип ап турганы хөй санныг тиилелгелериң иштинде, алдынмас деп ат-сураа үнген быжыг, Измаил деп турк шивээни эжелел алган тиилелге чүгле Россияның эвес, харын бүгү Европаның бүгү кижилерин кайгаткан. Бо тиилелгениң түңнелинде, тайбың керээзин чарарынче Турцияны албадаан. Ол шивээни алганының дугайында Суворов боду: ындыг штурмну кылыр деп амыдырында чаңгыс катап шиитпирлеп болур деп чугаалаан. Суворов ынчан кайгамчык тиилелгелерни чедип ап турза-даа, ооң хамаарылга чок, чоргаар тура соруу Екатерина хаанга, ооң чоок кижилеринге таарымча чок болганындан Суворовту турк фронтузундан кыйгыртып эккелгеш, Финляндияже чорудупкан.

Чүгле Польшага ийиги походту кылганының соонда, 1794 чылда, аңаа фельдмаршал деп атты тывыскан.

Екатеринаның дараазындагы хаан — I-ги Павелдиң дерзии корум-чуруму-биле эштежип шыдаваан болгаш шериг албанындан хостаттыргаш, Суворов Конаковское көдээ суурже шөлүттүрген. Дорамчылаашкынныц, сүрүүшкүннүң аар-берге байдалында улуг полководчу ийи чыл хире бооп чорда, французтарга удур дайынга орус-австри шериглерни Суворовка командылаадыр гайында аар дыңнадыгны 1800 чылдың май 18-те делегей дыңнаан.

Орус кайгамчык полководчу үр болгаш аар, айыылдыг болза-даа алдарлыг чаагай амыдыралды чурттап эртирген. Шериг албанынга 55 чыл ажыг үениң иштинде туруп, хөй санныг походтарга болгаш тулчуушкуннарга киржип, чайыннанчак тиилелгелерни кезээде чедип ап чорааны ону делегейге оңмас алдарбиле шыпкан болгаш орус шериглер аңаа аажок ынак, бодунуң эжи кылдыр санап чораан база ооң авторитедин хүндулеп чораан. Ооң бөдүүнүге, шыңгыызынга болгаш даныга маадырлыынга, тывынгыр мерген сөстеринге солдаттар аңаа аажок ынак чораан. Суворов бодунуң үлегери-биле орус шериглерни өлүмден кортпас, шыдамыккай, дайзынга удур эрес-дидим чаңчылга кижизидип чораан.

Суворовтуң шериг-уран аргалары ол үеде делегейде эң мурнакчы турган. Фельдмаршал Суворов анаа бөдүүн солдат ышкаш чурттап чораан, «пруссак эвес, ёзулуг руссак» мен деп бодунуң армиязы дээш, ооднуңу Россиязы дээш ол чоргаарланып чораан. Россия-даа, орус армиядда ону бодунуң эң улуг алдарлыг оолдарының бирээзи деп көрүп, кезээде чоргаарланып чораан.

Совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынының хүннеринде Суворовтуң овур-хевири биске кажангызындандаа артык чоок, билдингир турган. Ооң ады бедик патриотизмнин, Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердиниишкиниң болгаш полководчу, мерген угаанның үлегери болуп турар.

Бистиң алдарлыг армиявыс Коммунистиг партияның удуртулгазыбиле фашистиг Германияның агшерин чылча шапкан. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Суворовтуң дайынчы чаңчылын улам байыдып, көвүдеткен. Ада-чурттуң дайынының үезинде Суворовтуң ады-биле шериг орденин Совет чазак тургускан. Партияның болгаш чазактың шиитпирин ёзугаар бистиң чуртка суворов училищелери тургустунгулаан.

Практиканың аажок улуг дуржулгазы болгаш шериг эртемин,ооң төөгүзүн кончуг ханы билир чоруу «Эртем тиилээр» деп кыска-даа болза, ханы уткалыг, бай ажылын тургузар арганы Суворовка берген. Бүгү орус армияны өөредир кылдыр ол инструкцияны 1796 чылда хүлээп алган турган. Бир чыл эрткенде, мугулай тенек Павел хаан ону солаваш, орнунга пруссияның шериг уставын киирзе-даа, Россияга шериг уран-арганың улам ыңай хөгжүлдезинге суворовчу ол принцип аажок улуг ужур-дузалыг болган.

Эң улуг дайын тулчуушкуннарынга Суворовтуң шериниң чысхаалтургузуунуң дайынчы корум-чуруму сөөлүнде баргаш Наполеон өарык шуптузун шуут-ла ол олчаан чыгыы бодунуң шериниң корум-чурумунга ажыглаан турганы таварылга эвес.

Суворовтуң «Эртем тиилээр» деп дайынчы болгаш дайынчы кижизидилгелиг тодарадылгазы орус болгаш совет шериг уран-аргада бодунуң улам ыңайгы сайзыралын алган.

Суворовту тактиканың кол-кол төрдарадылгаларын киирген «Кызыл шериг-ниң дептержигежинин» хевирин 1918 чылда В. И. Ленин бадылаан.

Орус шериг алдарның маадыры А. В. Суворовтуң турскаалы ам үеде бистиң угаан-сагыжывыска катап тургустунуп кээп турар.

Бо хүннерде, А. В. Суворовтуң төрүттүнгениниң бээр 230 чыл болган оюн демдеглевишаан, совет улус бодунуң алдарлыг Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле тайбың дээш, бистиң ынак Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын улам бижыглар дээш шынчы болгаш туруштуу-биле демисежип турар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун алдарлыг Совет Армия камгалап турар.

Совет Эвилели тайбың кожахелбээ чурттаарының ленинчи принцивин барымдаалааш, улустар аразының тайбыңын бижыглаарынга оон хамзарышкан бүгү-ле чүүлдерни кылып, ол талазы-биле боттуг тодаргай саналдарны идип үндүрүп келген болгаш үндүрүп-даа турары-биле кады, империалистиг реакцияның кара сагыштыг чүзүн-баазын чимзениишкиннерин каяа-даа, кажан кезээде серемчилелдии-биле шыңгыы хайгаарап көрүп турар.

А. И. ГЕЛЬДМАН,
Кызылдың педагогика институдунуң башкысы.

Колхозтуң чаа культура ордузу

Азербайджан ССР. Тауэский районнуң Низами аттыг колхозунда Культура ордузуның чаа бажыны чоокта тутқан. Ооң залында 400 олут, номчулга черлиг библиотека, бөлүмнер ажылдаар өрээлдер бар.

Чурукта: Низами аттыг колхозта Культураның чаа ордузу. Фото Г. Мочейкистии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Суванна фуманың болгаш Суфанувонгтуң кады кылган медеглели

ХАНОЙ. (СЭТА). Лаостуң премьер-министри Суванна Фума болгаш Нео Лао Хак Сат партияның удуртукчузу Суфанувонг олар тайбың, нейтралитет болгаш национал чангыс эп дугайында, Лаостуң даштыкы политиказының, даштыкы күрүнелерден экономиктиг дузаламчы алырының болгаш Лаостуң хаан чазаабиле Нео Лао Хак Сат партияның аразында дем-каттыжыышкыныг ажылдың дугайында кады кылган медеглелге ноябрь 20-де ат салганын вьетнам информация агентилели дыннаткан.

Суванна Фума биле Суфанувонгтуң аразында ноябрь 18-тен 20-ге чедир Сам-Неага болган ужуражыышкын үреттиң ханызындан байдалга эрткен деп «Патет-Лаонуң үнү» радио ол дугайында дыннадыында медеглээн.

Ол кады кылган медеглелге ат салган чорук эң-не улуг ужур-дузалыг болуушкун деп «Патет-Лаонуң үнү» радио ноябрь 22-де демдеглээн.

Лаос улустуң эң чугула айтырыгларының талазы-биле ийи талалар чаңгыс күзел-соруктуун аңаа чедип алган деп ук дыннадыгда айыткан. Ол болза тайбыңның, нейтралитеттиң болгаш национал чөпшээрежиниң политиказының улуг чедишкини болбушаан, америк империалистер болгаш Фуми Носован кара сагыштыг планны көдүрүп турар үеде ол онза ужур-дузалыг дээрзин ында база айыткан.

Конгода үймээнчилериң чаа үүлгедиишкини

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Леопольдвильден кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, Гананың Леопольдвильде херектеринге бүзүреттирген Үэлбекти болгаш гана элчин чериниң 8 ажылдакчыларын Лумумбаның чазаан деткип турар деп буруудатпышаан, үймээнчи полковник Мобуту оларны чүрттан үндүрер дугайында дужаалды берген. Гананың элчин чери үймээнчи Мобутунуң ол дужаалын күүседириидеп шуут ойталаан. Ооң түнелинде ноябрь 21-де Мобутуның дужаалын ёзугаар 300 хире конго солдаттар куяктыг машиналарга деткидип алгаш, Гананың элчин чери бүзээлээн. А элчин черин камгалап турган тунис солдаттар болгаш гананың полицейжилери удур камгалалче кирген.

Леопольдвильден сөөлзүредир келген медээлерден билдинип турары болза, 500 хире мобутучу солдаттар, үш куяктыг машиналар Мобутунуң бодунуң болгаш ооң дузалакчызы полковник Коколаның дорт удуртулгазы-биле ноябрь 21-ниң кежээзинде Гананың Конгода дипломаттыг элчин чериниң бажыныңче халдаашкын кылган. Элчин черин камгалап турган КНО-нуң шериглери—тунис солдаттар үймээнчилерге удур 2 чартык шак дургузында аткылашкан болгаш түнелинде 7 кижи өлген, 7 кижи балыгланган.

Үймээнчилериң ол үүлгедиишкининиң түнелинде Гананың херектеринге бүзүреттирген Үэлбекти Конгодан үндүрер дугайында оларның ужур-дүрүм чок негелдезинге КНО-нуң шериглериниң командылал чери чөпшээрежипкен. Ынчангаш Үэлбек ноябрь 22-ниң эртенинде Аккарже чоруптары-биле Леопольдвильден үнүпкен.

Н. С. Хрущевтуң чугаазын грек дылда парлап үндүрген

АФИНЫ. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязының ниити санал-онал солчуушкуннарынга Н. С. Хрущевтуң кылган чугаазын, а ол ышкаш «Колония чүрттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Декларацияны», «Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин», «Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында Керээниң хол-хол үүлдерин» Афинының «Эпистмоник идисис» деп ном үндүрер чери грек дыл кырынга парлап, ном кылдыр үндүрген.

КУР-нуң күрүне чөвүлелиниң хуралы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдиң дыннатканы-биле алырга, чоокта чаа КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң хуралы болган. Чанкайшичи бөлүктүң болгаш «маньчжоуго» деп чалча күрүненің дайын талазы-биле «кем буруулугларынга келдерел көргүзер дугайында» шиитпирни хүлээп алган, үүл дээрге боттары ёзулуг-ла эттиинп, шын орукта туруп алган кижилерге ол шиитпир хамааржыр. Ол шиитпирни Улус төлээлекчилериниң бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединге бадыладыры-биле киирер деп турар.

КУДР-ның көдээ ажыл-агыйының чедиишкиннери

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). 1960 чылда көдээ ажыл-агый талазы-биле чедиишкиннериң дугайында Көрейниң Төп информация агентилелинің дыннадыын чоокта чаа парлап үндүрген. КУДР-ның Төп статистика эргелелиниң баштайгы сан медээлерин ёзугаар алырга бо чылын тараа бүдүүлгези 3 миллион 803 муң тонна болур.

Мал, ногаа ажылының, техниктиг культураларны, чимис болгаш торгу бүдүрер талазы-биле улуг чедишкиннер база чедип алдынган деп дыннадыгда чугаалап турар.

Бо чылын тарылга шөлдерин 650 муң ажыг тенбога (1 тенбо 0,99 гага деп), ооң иштинде рис тарылгазы 109.500 тенбога калбарган. 1960 чылда ристиң бир тенбодан алыр ортумак дүжүдү эрткен чылдыы-биле деннээрге 10,9 хуу, кукурузаның—18,2 хуу, бобь культураларның—15,2 хуу өскен.

Көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинде чедип алдынган улуг чедишкиннериң түнелинде кооператорларның амыдыралының деңнели элээн бедиир.

МЕКСИКАДА БАЙЫРЛАЛ

МЕХИКО. СЭТА-ның корреспондентизи А. Павленконуң дамчытканы:

Мексика революцияның 50 чыл болган оюн ноябрь 20-де Мексикага калбаа-биле демдеглеп эрттирген.

1910—1917 чылдарның антиимпериалистиг антифеодалдыг революциязы Мексиканың төөгүзүнге улуг болгаш депшилгелиг рольду ойнаан. Порфирио Диастың кижи көөр хөөн чок диктатуразын революция узуткап чок кылган. Тараачын шимчээшкининиң күүлүг көдүрлүүшкүнүнүң ачызында «черде кым ажылдап турар болдур черни ол кижиге бээр» деп принцип-биле черниң хуваалдазы эгелээн. Ажылчы чон массалар кызымаккай демиселди чорудуп тургаш, боттарының байдалының чамдык экижидилгезин чедип алган. 1917 чылда Латин Америкада база бир эң-не демократтыг конституция — республиканың чаа конституциязын хүлээп алган. Экономиканың нефть, энергетика болгаш өске-даа ол ышкаш чамдык чугула адырларындан даштыкы капиталды Мексиканың күрүне капиталы кызып үндүрген. Мексиканың улус массалары боочепсекти холга тутқаш, боттарының төрээн чуртунуң политиктиг хамаарышпас чоруун америк болгаш өске-даа интервентилериң халдаашкынындан камгалап алганнар.

Революцияга тураскааткан байырлалдыг ёзулал революцияның тураскаалының чанынга болган. Байырлалдыг ёзулаашкынга президент Лопес Метеос болгаш ооң чазааның кежигүннери, Мексиканың мурнундагы алды президентилери, ооң иштинде Ласаро Карденас, даштыкы төлээлер, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Н. И. Смирновка баштаткан төлээлери киришкен.

Порфирио Диастың диктатуразын дужургениниң сөөлүнде сонгуттурган Мексиканың бирги президентизи болгаш 1913 чылда империалистерниң саттыныкчыларының өлүргени Мадеронуң магабодунуң хүлүн урган хааржакты президент Лопес Метеос үгербооларның даштаашкыны-биле тураскаалдың дөрт адагаштарының бирээзинге апарып салган.

Ооң дараазында Конституция шөлүнде президент ордузунуң баарына күш-культуржуларның парады болган.

Чүрттүң өске-даа хоорайларында болгаш чүрттакчылыг черлеринге байырлалдар база болгулаан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязында

Ноябрь 21-де эртенги хурал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кол Ассамблея төлээлелге эргени хынаар талазы-биле комитеттиң киргени Конгонуң Каттышкан Нациялар Организациязына төлээлелгезиниң дугайында илеткелин чугаалажып көөрүн катап эгелээн. Каш хонук бурунгаар колониалисчи күрүнелериниң далаш-биле чыылдырганы ол комитет Касавубуга баштаткан бөлүк кижилерин Конго Республиканың КНО-га төлээлекчилери кылдыр бадылаар дугайында сүмени америк төлээлериниң албадаашкыны-биле хүлээп алган деп чүве билдингир болгай. Гвинеяның төлээлери ол бөлүк кижилериниң төлээлелге эргезин бадылаарын соңгаарладырын айтып турар чазалганы ук сүмеге киирген.

Гананың төлээлекчизи санал берген соонда Гвинеяның төлээзи Исмаил Туре делгеренгей санал берген. Сөөлгү үеде Конгода байдалдың чидинленгенин айыткаш, ооң медеглээни болза, Бельгияның болгаш АКШ-тың чазактарының ыйыышкыны-биле Каттышкан Нациялар Организациязы Конгога хамаарыштыр бодунуң баштайгы сорулгаларындан улам ырадыр чайлап турар. КНО конго улустуң эрге-ажыктарының ажык саттыныкчызының киржикчизи болу берги дег ындыг айыыл ам тургустунган КНО-нуң Конгода хөделиишкиннеринге чөпшээрешкеш, африка чүрттар алдагдалды кылыпкан эвес деп бе деп айтырыг мээң чазаамның мурнунда тургустунган деп Туре чугаалаан.

АКШ-тың шырмайып турар дилээн ёзугаар Касавубу, фашист Мобуту, саттыныкчы Чомбе конго улустуң өмүнээзинден КНО-га чугаалаар эргени алырын күзеп турар-дыр деп Туре ооң ынай чугаалаан. Касавубунуң төлээлелге эргезин бадылаан, Каттышкан Нациялар Организациязы Конгонуң ёзулуг чазаанга болгаш парламентизинге удур ооң демиселин деткиир апаар: Катанганы тускайлаанын болгаш Конгонуң чаңгыс эвиниң принцивиниде ойталаанын албан ёзузу-биле хүлээп көөр; Бельгияның чаңгыс талалыг хөделиишкиннерин бадыткаар. Бүгү делегейде саттыныкчы ёзу-чурумну деткип турар барының талакының чазактарынга бүзүрээр болза ол алдагдал болур ийик деп гвинея төлээ медеглээн.

Саналының түнелинде Туре Касавубуга баштаткан бөлүк кижилерни Конгонуң төлээлери кылдыр бадылаан таварылгада Конгоже чорудар эптештирилге комиссиязының составындан Гвинея үнер апаар деп Ассамблеяны баш удур сагындырган.

Ноябрь 21-де хүндүскү хурал

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентилери В. Богачев биле Н. Крестниковтуң дамчытканы: Кол Ассамблеяның эртенги пленарлыг хуралының төнчүзүнде Малиниң төлээлекчизиниң санал бергеш, демдеглеп турганы болза, Нью-Йоркка Касавубунуң көстүп келгени болгаш КНО-га ооң «төлээлерин» бадылаар дээр орааладжыышкын кажарлаашкын болур-дур. Касавубунуң тиилелгези АКШ-тың тиилелгези болур ийик деп барыын парлалганың шуут чугаалап турарын аңаа барымдаа кылдыр ол көрүскен. Конгода республиканың президентизиниң ёзу-чурумундан ангыда дүрүмнүг чүү-даа чок деп медеглээн Касавубуну мали төлээ шыңгыы-шү гүмчүлээн.

Мамаду Автың сөзүн ёзугаар алырга Касавубунуң «төлээлерин» хүлээп көөр чорук Конгода колонизаторларның тиилелгези болур ийик. Төлээлелге эргезин хынаар талазы-биле комитетке Каттышкан Штаттарның дөгээн резолюцияның төлевилелинге Малиниң төлээлери удур бадылаар деп Мамаду Ав медеглээн.

Югослав төлээ Видич барыын талакы чүрттарның резолюциязының төлевилелин бадылаарындан ойталаан болгаш Конго Республикада байдалды таарымчалыг болдурарынга дузалагы дег ындыг шиитпирни хүлээп алырынче Ассамблеяны кыйгырган.

Төлээлелге эргени хынаар талазы-биле комитеттиң илеткелин хүндүскү пленарлыг хуралга чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн.

Конгонуң (Браззавильде найысыалдыг) төлээзи Конгода колонизаторларының хөделиишкиннерин кандыг-даа янзы-биле камгалап турган. Касавубунуң талалакчыларын КНО-га Конгонуң төлээлекчилери кылдыр бадылаар дугайында төлээлелге эргезин хынаар талазы-биле комитеттиң сүмези дээш бадылаар мен деп ол медеглээн.

Цейлонның төлээзи Кореаның демдеглээни болза, чүрттүң ёзулуг чазааның төлээлериниң төлээлелге эргезин бадылаар дугайында сес африка-азия чүрттарның саналын чугаалажып көөрүнге комитет далашпаан. А ооң сөөлүнде Касавубунуң төлээлелге эргезин далаш-биле хүлээп көргени мырыңай таарымчалыг өвестир. Төлээлелге эргезин хынаар талазы-биле комитеттиң сүмезинге мээн төлээлерим удур бадылаар деп Кореа медеглээн.

Төлээлелге эргезин хынаар талазы-биле комитеттиң хөй нуруузунуң дурум чок сүмезин хүлээп алыр чорук Конгонуң иштики херектеринге КНО-нуң холгаарлаашкыны болгаш конго улуска удур, африка улустуң хамаарышпас чоруунга удур колонизаторларны деткиириниң политиказын үргүлчүлээрин күзээни болур апаар деп чехословак төлээ Носек медеглээн.

Марокконуң төлээзиниң демдеглеп турганы болза, төлээлелге эргезин хынаар талазы-биле комитеттиң сүмези Конгода байдалды нарыыдадып турар. Конгонуң КНО-га төлээлекчизиниң дугайында ындыг шиитпирге удур бис.

Конгонуң КНО-га төлээлекчизиниң дугайында комитеттиң сүмезин бадылаар үезинде мээн төлээлерим дадагалзаар апаар деп Эфиопияның төлээзи медеглээн.

Болгарияның төлээзи Чобановтуң демдеглээни болза, төлээлелге эргезин хынаар талазы-биле комитеттиң сүмези Кол Ассамблеяның мурнундагы шиитпирлериндеп ойталаарынче херек кырында угланган.

Касавубунуң төлээлерин хүлээп көөрүн негевишаан, Конгода бодунуң туружун хевээр артыраарын орааладжып турар АКШ-тың хөделиишкиннерин Болгарияның төлээзи сойгаалаан.

Конгонуң парламентизиниң ажылчорудулгазын таарымчалыг болдурарының эргежок чугула хемчегларин алырынче КНО-ну болгар төлээлекчи кыйгырган.

Ноябрь 21-де кежээки хурал

Каттышкан Нацияларга Конгонуң төлээлелгезиниң дугайында айтырыгны чугаалажырынга кежээки хуралга Кубаның, Гаитаның, Албаниянның, Чад Республиканың, Ирландияның, Төп-Африка Республиканың, Украин ССР-ниң төлээлекчилери киржип, чүве чугаалаан.

Бо айтырыг талазы-биле шын эвес турушту ээлеп, конго улустуң амыдырал эрге-ажыктарынга удур чорукту кылып турар империалистиг ораладжыышкыннарны Кубаның, Албаниянның болгаш Украин ССР-ниң төлээлекчилери сойгалап илереткен.

Чугле Гаитаның болгаш Чад Республиканың төлээлекчилери комитеттиң дүрүмге удур сүмезин деткип турганнар.

Төп-Африка Республиказының төлээзи бүрүн эргени хынаар талазы-биле комитетке удурун илередип, Мобутунуң үүлгедии конституцияга таарышпазын сойгалаан. Ынчангаш комитеттиң резолюциязын бадылаарындан дадагалзаар бис деп ол чугаалаан.

Бо айтырыг талазы-биле АКШ-ка баштаткан колониалдыг күрүнелериниң туружунуң дугайында шыңгыы шүгүмчүлээшкиннер болу бээрге, олар хоозун-меге аргаларны ажыглап эгелээн. Конго дугайында айтырыгны шиитпирлээринге АКШ болгаш ооң эвилелчилери эвес, а ССРЭ шаптыктап турар деп АКШ-тың төлээлери хоозун чулчуруушкун кылган.

Удаткан чок Мобутунуң солдаттары Гананың элчин черин камгалап турган «КНО-нуң шериглеринче» халдаан дугайында медээ Леопольдвильден КНО-га чедип келген. Маңаа холбаштыр Касавубунуң төлээлекчизи Бомбоко тургаш, ону Касавубунуң чөпшээреги-биле үүлгеткенин ажыы-биле чугаалаан. Мону тодарадырының талазы-биле дыннадыг негээн медеглелди совет төлээлер кылган.

Ынчангаш Болгарияның төлээлекчизиниң саналын ёзугаар, ындыг дыннадыг болгуже чедир хуралды соңгаарлаткан.

„ШЫННЫҢ" тени-биле

ЧЕЧЕК АРАЗЫНДА БОК-ЛА

Эргижиреп, куурарып калган костюмнуг, унун сөөртүндүр аңдарып алган балыктап кедер идиктиг, уазунзумаар шала күдүгүр санныг, кырлаң хаайлыг, орус, хакас, тыва дылларныңа кайызынга-даа чугаалаар, кадык-шыырак кандыг-даа ажылды кылып шыдаар, ынчалза-даа бак чаңчылга өөренген, таныыр танывас-даа кижини көргеш, «кайам сергээр четтим, каш чүведен бере клаптар сен бе?»—дээш айтыр салаазы-биле борбак боостаазын токкуладыр сохтаттынып каап, үргүлчү эзирик чоруур, чаржынчыг эрни Суг-Аксы суурнуң аъш-чем магазиннеринге, кудумчуларына бо-ла көрүп болур.

Ол болза Суг-Хөл районнуң Суг-Аксы суур Совединиң хамаатызы Илья Павлович Тутатчиков дээрзидир.

Ук Тутатчиков 13 чыл мурнунда Суг-Аксы суурга чүрттаары-биле көзүп чедип келген. Ооң бээр бо аразында ниитиге ажыктыг чүнү-даа хылбайн, тускай ажыл чок, кара туразы-биле чүрттап келген. Мында келген чылындан эгелээш-ле үргүлчү балыктаар, каттаар апарган, ынчангаш ол ам Суг-Хөл, Чөөн-Хемчик районнарның девискээринде балыктыг болгаш база кат-чимистиг хемнерни, тайгаларны эндевес болган.

Тутатчиков оран чүрттүң өлбек байлаа—балыкты туразы-биле өлүрүп, кат-чимисти чыып алгаш, улуска улуг өртекке мөлчүүргек ёзу-биле садыглааш, оларның өртээ-биле төнмес хөрецилиг, үргүлчү арагалап чаңчыга берген. Ол хостуг балыкчы болуп, балыктаар херекселлерни мөөнцеп чыып чораа-чораа (ам элээн янзы-бүрү ангы-аңгы четкилерлиг), тускай балыктаар хемебиле чепсеглеттинип алган. Ынчангаш Тутатчиков туралаан черинче чоруткаш улуг, биче балыктарны досхаар-досхаары-биле шүүреп экелгеш, чиирин чип, чамдыызын арагага садып ижип, ажыглап турар.

Ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, ажырымчы, чижеңг арга-биле амдажып өөренген, дилги дег кажар Тутатчиков кат-чимисти болгаш балыкты чонга улуг өртекке садыглаарындан ангыда, кижилерге, ооң туржук садыг кооперация черлеринге балык тудуп, кат чыып бээр боол аксша-төгерини мегелеп авансылап сыырып алгаш, кат, балык-даа белеткеп бербейн, ол олчаан баар чоруу база эвээш эвес. Чижээ, «балык өлүрүп бээр мен» деп тургаш, эрткен чазынна Суг-Хөл райподан 100 рубль авансыга алгаш, ол хевээр олчаан барган.

Тутатчиковтуң өг-бүлезинде хадайындан ангыда 10 ургулары база бар. Ынчалза-даа хөй чаш ургуларын болгаш инвалид аарыг хадайын азырап хадагалаар талазы-биле хамаарылгазы база кончуг багай. Тутатчиков өг-бүлезиниң ажылын кылып, ажы-төлүн азыраарының улуу. тыпкан тывыжы-биле арага садып ижер, ооду төнерге садыглар кезип, аңаа келген садып алыкчыларны амыратпайн, «үш-дөрт-даа болза акшадан берип көр» деп ыят чогу-биле акша диленип чораан, медерелир арагалап, дүне, хүндүс кадайынга чалчып, ону үндүр ойладып, өг-бүлезинге, каржы халалыг аажылаашкыннарны хөй удаа үүлгедип келген. Шак ындыг бак үүлгедиглериниң дугайында 1959 чылда районнуң улус суду Тутатчиковту 2 чылда шенелдеге шииткен-даа, а Тутатчиков ооң миннип, түнел кылбайн, ооң соонда каш удаа биче хулиган херекти кылып келген.

Бо чылдың сентябрьның төнчүзүнде кудумчуга чораан кемчок кижилерни бак сөглеп дорамчылааны дээш биче хулиган херек дугайында 12 хонукка база шиитпирген. Аскежиктиг күш-ажылчы совет кижилериниң аразында Тутатчиков ышкаштарны көөрге чечек аразында бок-ла.

Ажы-төлүнге сагыш салбас, бодунуң борбак хырнын бодаар доң баарлыг Тутатчиков аданың багының уламындан ооң 3 бичии уруу Чаа-Хөлдүң Ак-Туругда өскүстер бажынында «өскүстер» болуп, чүрттап турарлар.

Кандыг-даа ажыл кылбайн, чижеңг садыг кылып, арагалаар болгаш өг-бүлезинде ажы-төлүнүң амыдыралын тооп көрбес хамаары Тутатчиковту Суг-Аксы көдээ Совет (даргазы эш Лопсан) 13 чылдар иштинде сула салып алгаш, аңаа шыңгыы хемчет хүлээдип, чагырып шыдавайн турарын чон кайгаар.

Хөй чылдарның иштинде ажырымчы, арын-нүүр чок ёзу-биле чүрттап келген Тутатчиковту хай деп, ону ниитилелге ажыктыг күш-ажылче хаара тудар өйү келген.

Б. САРЫГЛАР,
Ч. НИКОЛАЕВ.

Дүржок чолаачыга кеземчени көргүзер

Областың суг ажыл-агый эргелелиниң чолаачызы Н. Ефимов 1960 чылдың ноябрь 12-де Эрзин районче командировкалап чоруткан. Ефимов ноябрь 16-да дедир чоруп оргаш, арага ишкен. Ол, Таңды районнуң Балгазын суурга чедип келгеш артык акша тып алыр соругла-биле Элегес-Аксы суурнуң чүрттакчылары Курчатова, Сидоров оларның 1,5 тонна далганын чүдүүп алган.

Ефимовтуң эзирик чорааның эскерип каан шагдаа ажылдакчызы ооң документ негээрге чүнү-даа көргүспейн, харын машиназы-биле ол ажылдакчыны бастырып каг часкаш, ыңай болган. Чолаачы Ефимов «Тиилелге» совхозка келгеш, пассажирлерден 25 акша алгаш, база-ла арага садып ижип алган.

Таңды райкүүскомунуң шагдаа салбырының дежурныйының телефонбиле дыннадыын ёзугаар күрүнеин автоинспекция черинің ажылдакчылары Ефимовту «оожуктурары»-биле Кызылдан үнүпкен. Олар Ефимовка Кызылдан 40 км черге таваржы берген болгаш ону доктаадырга база-ла тоовайн ыңай болган. Автоинспекция черинің ажылдакчылары Ефимовту элээн каш катап доктаадырын орааладшкан. Ынчалза-даа «маадыр» чолаачы шакта 95 км дүрген чоруп орган.

Кажан Ефимов хоорай кыдыынга чедип келгенде ооң машиназының дугуюн чара боолаптарга чүгле ынчаарда доктааган. Ооң документ негээрге удурланып, автоинспекция ажылдакчыларына удур бодунуң күжүн хереглеп турган.

Дүржок чолаачыга удур кеземче херээн көдүрген.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Хамаатыларга

1960 чылдың ноябрь 30-де Москвага Күрүненин 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чээшкининиң ойнаашкыннарының 78-ки кол тиражы болур.

Чээшкининиң он дөрт разрядтарынга тираж-биле 65.102.800 рубль ниити түннүг 119 муң ойнаашкыннар таваржыр.

Тиражка 50.000, 10.000, 5000, 1000, 400 рубльдиг ойнаашкыннары таваржыр.

1961 чылдың январь 1-ге чедир ажаалга кассалары № 14 талоннуг облигацияларны садар, ол 14 дугаарлыг облигация 1961 чылдың сентябрь 30-де болур ойнаашкыннарның немелде тиражынга киржир болгаш 100.000 рубльди ойнап ап болур.

Чээшкиннің 14 разрядтарынга немелде тираж-биле 159.468.400 рубль ниити түннүг 161 муң ойнаашкыннар, тодаргайлаарга кол тиражка бодаарга оортан хөй ойнаашкыннар таваржыр.

Ойнаашкыннарга таварышкан облигацияларның ойнаашкын төлевирин тыпсыры-биле холбаштыр олар моон соңгааргы тиражтарга киришпес, а дараазында тиражтарга ойнаар ойнаашкыннарның саны өскерилбейн хевээр артыр, ооң ужурунда чээшкиннің облигацияларының талазы-биле ойнап ап болур арга тираж бүрүзүнде көөдеп турар.

Чээшкиннің облигацияларын ажаалга кассалары садып турар болгаш хостуу-биле садып ап турар.

Облигацияларны садып алынар!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ ЭРГЕЛЕЛИ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

Бо кинону П. И. Чайковскийниң операзын ёзугаар кылган. Сценариязын Г. Васильев, С. Васильев, П. Вейсбрем, Р. Тихомиров, Б. Ярустовский олар бижээн. Тургузукчу режиссёр Роман Ярустовский.

Кол рольда О. Стриженов, З. Анджапаридзе, О. Красина болгаш өскелер-даа ойнап турар.

Кинону «Ленфильм» киностудиязы 1960 чылда үндүрген.

КИНО

БӨГҮН КИНОТЕАТРЛАРГА БОЛУР КИНОЛАР БОЛЗА:

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залда): «Фуркат»—9.30, 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда, ынчаарга бо сөөлгү сеанста «Мелегей чорукка удур угаазылал» деп кинону немей көргүзер; биче залда: «Нормандия-Неман»—5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сентябрьда дүне»—11.15, 1.15, 7.15, 9.15 шактарда; «Кышкы тоол»—3.15, 5.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кавай»—3.15, 5.15, 7.15 шактарда; «Көвүрүг эрттинмес»—9.15 шакта.

Тыва областың хөгжүм-шии театры

Ноябрьның 27-де хүндүс болгаш кежээ,
ноябрьның 29—30-де кежээ
Л. Н. Толстойнуң

Карангының эрге-чагыргазы

деп беш көргүзүглүг шиизи болур.

Шиининиң эгелээри: хүндүскүзү—12 шакта, кежээкизи—7 шакта.

Дирекция.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин худумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйының 23-35, көдээ ажыл-агый, улетпүр болгаш транспорт кылдыстериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура-амыдырал кылдыстериниң 37-13, иштики информация кылдызының 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00990. Чагыг № 2969. Культура эргелелиниң типографиязы.